

LLUC

MARÇ 1970

BAR
RESTAURANT
CA S'AMITGER

Telèf. 11

LLUC

Vos hi serviran
els millors plats
típics de
Mallorca

FAIXES REINA

Josep Tous Ferrer, 1 — Tel. 216033

PALMA DE MALLORCA

DAES

CONFECCIONS I BRODATS

Colón, 32 - Tel. 211358

PALMA DE MALLORCA

D'UNA MALA FOTOGRAFIA
FEIM UN BON RETRAT

FOTOGRAFIA RUL·LAN

Gral. Goded, 10

Davant la Diputació — PALMA

CERERIA BARCELO

Ciris litúrgics per a la Santa Missa i
Exposició del Santíssim

C. dels Oms, 116 — Palma de Mallorca

Corderia

Català i Riutort, S. L.

Llongeta, 14 — Tel. 221761 — Palma

**GALLETES QUELY
I CAN GUIXA**

NOMÉS FABRIQUEN QUALITAT

Correu dels amics

L'OBRA CULTURAL BALEAR

Sr. Director de LLUC.

Llegint en el passat número el parlament del senyor Francesc de B. Moll sobre la presidència de don Miquel Forteza a l'Obra Cultural Balear, al mateix temps que m'admirava de les altes qualitats intel·lectuals i humanes del nostre il·lustre finat, em donava compte de lo que val aquesta benemèrita Societat de l'Obra Cultural Balear, que se dedica a arreplegar doblers per repartir-los sense cap benefici propi, a favor de la nostra cultura insular. Confés, ben humilment, que no en sabia gaire pedres menudes d'aquesta Societat, i quan he vist la labor pedagògica que fa —tants de mallorquins que ho podrien fer i no ho fan!— m'entren com a ganes de cridar i convidar tothom perquè se faci soci de l'Obra Cultural Balear. Però ¿podrem esperar gaire cosa en aquest nostre país on el temps no basta per assistir als espectacles merament esportius, o per escoltar serials radiofònics, o llegir el nostre jovent novel·les de l'Oeste en castellà?

ALFONS BONET

RAOUL FOLLEREAU

Sr. Director de LLUC.

La meua felicitació per l'interessant article que heu publicat en el mes de gener, sobre Raoul Follereau i la lluita contra la lepra. I la meua gratitud a Josep Massot i Muntaner que ens ha donat a conèixer un tema tan viu i tan candent.

GLÒRIA FORTEZA

UN DIA DE GUERRA PER A LA PAU

Sr. Director de LLUC.

Que bé aquest article de Josep Massot sobre la lluita contra la lepra! I que bé que ens donin a conèixer homes com Raoul Follereau que s'engresquen en causes nobles, i en nom de la joventut demana eines enlloc de tancs, i hospitals enlloc de bombarders, i pa enlloc de bombes. Per a tothom. I que bé, voler esser útils en el món, no amb evasions de la realitat, sinó posant-hi les mans i tombant el coll a la feina! Això és un programa!

La meua felicitació a la «nostra revista» que publica articles com aquest.

JOSEP SANS I MULET

FILLA DE SEBASTIA FALCONER

MAGATZEM DE CORDERIA
ESPADENYERIA

Sindicat, 66 - Tel. 222067 - Palma

Sumari

Correu dels amics	1
Cinquanta anys d'una Revista, <i>per Miquel Gayà</i>	3
Risus paschalis, <i>per Gabriel Llopart, C. R.</i>	4
Tres poemes, <i>per Mateu Sbert</i>	7
Els mallorquins i la llengua autòctona: II, <i>per Josep Massot i Muntaner</i>	8
Sobre una Illa petita i singular, <i>per M. Villan-gómez Llobet</i>	13
Els malnoms. II, Estudi lingüístic dels motius de Montuïri, <i>per Joan Miralles i Montserrat</i>	15
Rosa dels vents. <i>Cròniques de Mallorca, de València, del Rosselló i de Barcelona</i>	18
Món del disc. La cançó	21
A la ciutat dels llibres	23
«S'Argument» de sa festa de Sant Antoni Abat a Artà, <i>per Mn. Andreu Casellas</i>	25

PORTADA:

Entre un aldarull d'hotels i el Passeig marítim de Palma, l'Auditorium —el nou Palau de la Música a Mallorca— realitza un somni de Marc Ferragut, el seu creador.

(Foto: JOSEP MASCARÓ PASARIUS)

LLUC

Revista mensual

Any L - Núm. 588 - Març 1970

Direcció i Administració: PP. Missioners dels SS. Cors
C/. de la Pau, 3 - Palma de Mallorca
Telèf. 21 23 56

Director Periodista: GABRIEL FUSTER MAYANS
Director religiós i Administrador: CRISTÒFOR VENY, M. SS. CC.
Subdirector religiós: GUILLEM CELIÀ, M. SS. CC.
Secretari: MIQUEL GAYÀ

Subscripció: 150 ptes. anuals
Estranger: 200 ptes. anuals

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Imp. SS. Cors - Balmes, 89 Depòsit legal: P. M. 276-1958

Bar restaurant de Lluc i Hostal de la Font Coberta

Dos llocs pulcres i econòmics al servei dels pelegrins.

Cuina especial espanyola i francesa.

Salons esplèndids on hi són servits amb

PULCRITUD I ECONOMIA TOTA CLASSE DE DINARS, BERENARS, REFRESCS, etc.

També s'hi preparen, si ho demanen, dinars per a EXCURSIONS, berenades, etc.

En un i altre lloc, servei de BAR - Serveis especials per a Noces i Comunions.

NOTA.-Per a grans banquets de noces, comunions, reunions, etc., convé avisar amb 48 hores d'anticipació.

RESTAURANT DE LLUC - Tel. 9

Banderins

SALMA

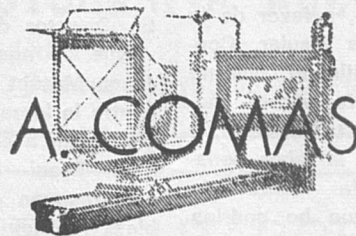
Escuts, insígnies i calcomanies

Eusebi Estada, 150 - 2.^{on} - 1.^a

Telèf. 252633

PALMA DE MALLORCA

Fotogravats

Reproducció de transparències en color
Missió, 61 interior - Tel. 213952 - Palma

Perles de Manacor, S.A.

ALTA FANTASIA - PERLES - JOIERIA

Pl. Pius XII, 9 - Tel. 216548

PALMA DE MALLORCA

Telegrams: PERMASA

Casa Central: Pl. Rector Rubí, 8

Tel. 143 (3 línies)

MANACOR (Mallorca)

Taller Mecànic

FILLS DE JACINT SOBERATS

Venda de Motors i Bombes

Guarch

Major, 45 - Tel. 85 - SA POBLA

Cinquanta anys d'una Revista

Enguany s'acompleixen els cinquanta anys de la fundació d'aquesta revista, que des del principi se va erigir en portaveu del Santuari de Lluç, castell i casal de la Regina de Mallorca, coronada pontificalment fa vuitanta-cinc anys. N'havien estat precedents dues altres publicacions periòdiques: *GUIA DE LLUCH*, de la qual se'n publicaren cinc números l'any 1884, totalments redactats en la nostra llengua; i *LLUCH*, 25 números que sortiren entre els anys 1908 a 1910, amb motiu del 25è aniversari de la Coronació. Aquesta darrera publicació se redactava en castellà, però amb una bona dosi de col·laboracions en vernacle, especialment de poesia. Val a dir que la devoció lucana suscitava ja llavors una inquietud literària, social i cultural que impulsaven els mallorquins il·lustres, mantenedors del foc i del pensament autòctons. Recordem, a més, els dos bells volumets de les Corones poètiques apareguts en 1884 i en 1934.

La veritat és, però, que tant la primera com la segona publicació, com més endavant l'actual revista començada en 1921, centraren el seu interès principal en el culte de les coses lucanes: història, poesia, llegenda, devoció, pelegrinatges, etc.

Abunden els subscriptors actuals que mantenen la revista *LLUC* impulsats pel seu amor al nostre primer santuari. I caldria que començassin a agrair-los-ho tant com ells s'ho mereixen. Subscriptors escampats per cada poble. Alguns deploren que la nostra publicació s'hagi desviat d'aquella línia devocional que fa anys la inspirava i sostenia i se pregunten si *LLUC* és encara la revista de la Verge i del santuari que li donaren el nom. Voldriem donar-los una satisfacció.

La revista *LLUC*, al cap de cinquanta anys de ininterrompuda publicació, vol seguir feel als seus principis fundacionals en la mesura més pròpia que pot ser-ho avui. I ho deim, això, perquè és la línia de l'Església mateixa que en aquests cinquanta anys ha donat un tomb i fa que l'essència i els valors que ella representa, tot i ésser perennes i immutables, se presentin ara amb una vestimenta nova. Ha passat un Concili que ha capgirat moltes coses. Qualcú podria pensar que d'una manera inusitada i imprevista. No ho creguéssim, però! Tot allò que el Concili ha canviat d'una forma que pot semblar sobtada, respon a estudis i inquietuds eclesials que en realitat s'han esdevingut al llarg d'aquests cinquanta anys, i des de molt abans; puix l'esperit que anima i fe-

cunda l'Església és l'Esperit de Déu, que està sempre en moviment.

Aquells mallorquins de fa vuitanta-cinc anys que, amb el seu bisbe al davant, coronaven en nom del Sant Pare Lleó XIII la venerada imatge multiseular de la Mare de Déu de Lluç, com aquells altres que en fa cinquanta fundaven la revista *LLUC* —que nosaltres continuam—, servien l'Església de la millor manera que podien fer-ho llavors. Mes, els cristians d'avui no la podem servir amb els mateixos motllos, sinó amb formes adequades a l'ensenyança que aquesta mateixa Església ens dona per al dia present.

Ja en 1883 cantaven els pelegrins, amb lletra de Costa i Llobera,

Lluç per Mallorca és encara
lo sant racó de la llar...

Cal, en conseqüència, que aplicant als temps d'avui el sentit d'aquests versos, pensem com pot ser *Lluç*, de fet i en essència, aquest «sant racó» dels nostres afectes més entranyables, i com la Verge —Mare de l'Església— és escalf i gombol d'aquesta llar. Amb tot allò que, d'autèntic i representatiu dels valors nostrats, l'Església defensa i ens estimula a conservar

Mai l'Església no proscriu ni tira en orris la cultura d'un poble, sinó que la suscita, la beneeix i l'acull; i en promoure la dignitat humana, empara i eleva a una categoria divina tota inquietud i qualsevol empresa noble dels seus fills.

Lluç és, a Mallorca, un farell de l'Església, amb la Verge per patrona, Ella que —per dir-ho amb un text litúrgic—

portà al món la Llum eterna,
Jesucrist Senyor nostre...

D'acord amb aquest pregon sentit, els mallorquins d'avui volem ser feels a totes les irradiacions d'aquesta «Llum eterna» que la Verge duu en el seu braç, i pensam que una bella forma de fidelitat és canalitzar les inquietuds humanes i intel·lectuals d'un poble en les pàgines d'una revista que duent el nom de *LLUC*, sigui un testimoni espiritual d'aquest nostre poble, enllà la nostra terra i de cara al temps a venir.

Així com l'Església promou serveis de caritat i ajuda corporal en les necessitats del món, també se sent obligada, i amb més motiu encara!, a aquest altre nobilíssim servei d'ajuda a l'esperit i al pensament dels homes.

Miquel GAYA

RISVS PASCHALIS

per Gabriel LLOMPART, C. R.

Al folklorista Andreu Estarellas

Pasco és dia d'alegria. «Aquest és el dia que ha fet el Senyor. Exultem i celebrem-lo amb alegria». Així canta la missa del dia de Pasco.

Després de la llarga Corema i de la pitjada Setmana Santa, arriba l'alegre diada de Pasco. És com quan darrera uns dies de grisor del cel s'esqueixen els niguls i deixen mostrar el blau i el sol. Només que en un pla espiritual. El qual no deixa de tenir una repercussió en tots els àmbits de la vida social i familiar en tant que un poble, i en ell, les famílies i els individus s'atenen i s'aferren a la visió cristiana del món i de la vida.

Una Corema ben viscuda duu la seva corresponent mortificació. En el refranyer de la véia Mallorca es deia ben clar i ben llampant:

*La santa Corema per santificar,
molta penitència i un gros bacallar.*

Però arriba Pasco i tot fa un altre so. Per això el refranyer mateix nos avisa:

Estar més contents que un Pasco, Fer cara de Pasco, Estar com un Pasco.

Qui en sap més que en diga més. Però ja lo que hem dit és ben significatiu. L'alegria per excel·lència en llenguatge cristià ve expressada, dia per dia durant l'any, a la nostra terra, per referència a la sol·lemnitat pasqual que ens du el perdó de Déu i la renovació interior. L'alegria mallorquina per excel·lència comença dins el cor i surt a l'exterior com reflex d'una realitat fruitada per la fe cristiana: —*Ell aquest fill teu, Tonina, està mes content que un Pasco.*

Un dels caires que dins el folklore del nostre poble mostren l'alegria i l'exultació pasqual és una costum que se mantengué viva almanco fins a la darrerria del segle passat, puix que encara trobam testimonis orals d'ella dins alguns pobles de Mallorca(1). Concretament: a Lluçmajor, Montuïri, Algaida, Vilafranca i Felanitx.

Consistia en un estira i amolla del predicador del sermó del dia de Pasco i l'organista, que després del sermó havia d'entonar l'himne *Regina caeli*, els quals jugaven un amb l'altre a trobar-

L'alegria del Crist ressuscitat, vencedor del mal. Xilografia de finals del segle XV (Speyer, 1478).

se desprevenguts. Bé fos que el predicador acabava ràpidament i trobava l'organista descuidat o bé que de sobte l'organista interrompia el sermó amb tota la trompeteria i el predicador se veia obligat a acabar. A Lluçmajor es deia, el sermó en qüestió, de «l'enganaia d'es frare» perquè era típic del convent dels franciscans.

A voltes, si hi havia la banda de música era la música la que se posava a sonar en sentir que el predicador havia enrodonit una idea que podia fer pensar que el sermó era acabat. I així no li permetia entonar el *Regina caeli* com demanava la tradició...

Aquí vénen, com exemples, alguns acabatalls de sermons de Pasco recollits de la tradició oral:

«Estimats germans: Abans de començar vull fer-vos unes advertències. La primera que diumenge que ve, si Déu ho vol i Maria, celebrarem,

en el Santuari de Cura, missa solemne amb sermó; la segona, que a les vuit hi haurà comunió general, i la tercera... Jesús ha ressuscitat i el sermó ja està acabat». *Regina Caeli, laetare, Alleluia...*

L'organista va quedar escoat». (Llucmajor).

«Estimats germans: Quan les tres Maries pujaren, el dia de Pasco de matinada a on hi havia enterrat el Bon Jesús, gran fou l'esglai al trobar el sepulcre destapat i buit. Totes atordides i no sabent què fer es decidiren: una va quedar; l'altra prengué per ací i l'altra per allà i jo... per aquí deçà». I dit això, el predicador prengué escala i se'n devallà de la trona deixant burlat l'organista. (Llucmajor).

«Estimats germans: Jesús ha ressuscitat i es sermó ja està acabat». *Regina caeli...*

(Algaida).

Germans benvolguts:

Jesús ha ressuscitat
i ha alcançat victori,
que toqui l'orgue el senyor Gori
que es sermó ja està acabat.

(Algaida)

Estimats germans:

Jesús ha ressuscitat,
el cel està ple de gori,
Toc l'orgue, senyor Gregori,
i es sermó estarà acabat.

(Montuïri)

Germans en Crist:

Canten els rossinyols,
verderols i passarells;
cantem noltros amb ells
i no hauran de cantar tot sols.
Regina caeli...

(Montuïri)

Jesús ha ressuscitat,
el cel està ple de glori,
toqui l'orgue don Gregori,
que es sermó ja s'ha acabat.

(Vilafranca).

Aquesta costum pot semblar meravellosa als nostres dies. I de seguir-se avui semblaria abús i falta de respecte dins la casa de Déu. Ara el que convé que advertiguem és que aquesta costum no te caràcter local sinó que és una mostra del folklore religiós europeu. De fet l'Església durant L'Edat Mitjana va estar molt més prop del poble del que ens podem pensar avui per complir la

seva missió de comunicació pastoral. A Alemanya, per exemple, la costum de contar una història divertida per fer rialles a l'auditori en el dia de Pasco va estar molt estesa. A Luxemburg, el fer-ho era casi una obligació per als rectors de les parròquies i capellanies foranes. I la costum, com a la nostra terra, a certs llocs, com a Baviera, s'ha mantengut fins en el mateix segle passat.

Vet aquí un exemple de facècia treta d'un predicador de principis del segle XVI, (1506), en el convent de Marchtal a les riberes del Donau: El sermó va fer el seu curs normal. Al final s'havia de cantar un glosat del mateix himne *Regina caeli* que cantàvem a Mallorca: *Christ ist erstanden*. Doncs, el predicador va pregar, en acabar el sermó, que els homes que comandaven a ca-seva entonassen l'himne predit. Cap va gosar fer-ho. Després va fer la mateixa pregunta a les dones de l'església i totes d'un cop varen començar. Podeu pensar, quan caigueren en el compte del sentit capciós de la pregunta el rebombori que se va armar(2).

Això de que estàs estesa la rialla pasqual (*risus paschalis*) per tot Europa no la justifica, com és clar. Pero ajuda a explicar-ho. Hi ha coses que van més fondes del que sembla. Com, per exemple, la rialla apuntada en les cares de l'art gòtic, dels àngels i dels benaventurats... I la literatura ens en parla també freqüentement. Així com noltros parlam de «cara de Pasco» la vella versió del Tristany i Isolda del poeta Eilhard von Oberge (ca. 1180) diu del dia de Pasco que és

*froulichen ostertac,
der lachende in ir ougen lac*

(l'alegre dia de Pasco, que duu la rialla dins els seus ulls(3).

Si ens posam davant un poble que vertaderament ha dejunat tants de dies seguits, que ha passat per tantes privacions, que ha duit una ascètica tan rigorosa com l'aspre vida de cada dia a la pagesia d'un temps; ¿ens extranyarà que es prenguessen també l'alegria tant seriosament i la manifestassen tan estrepitosament? Respongui qui vulga.

Un amic de l'iniciador de la Reforma protestant Martin Luther, En Johann Mathesius recorda com ell va sentir una historieta de Pasco que contava com quan el Ressuscitat va baixar als Llimbs i va esfondrar la porta d'ells, va deixar sense nas a dos dimonis que empenyien al lllindar per no deixar-lo passar. No està conforme, ell, amb l'ús de la historieta de Pasco perquè no pega bé amb la serietat de la paraula de Déu.

Tampoc hi estava gaire En Luther mateix, que trobava que era indigne el *risus paschalis* en un sermó. Encara que ell no era, com molts de pics se diu, enemic declarat d'imatges i com-

paracions. A Pasco, ja que estam parlant d'això, veia molt bé els quadros a l'Església amb la representació de la Ressurrecció i de la Baixada als Llimbs a fi que la gent senzilla es pogués fer millor càrrec del contingut i sentit de la seva fe. I la mateixa alegria de Pasco ell l'expressa diguent que és com la que dona «un so de violí o un ball... (4)

Com veim, doncs, el problema està en l'accentuació. En el fons, es tracta d'una forma de manifestar l'alegria de Pasco. Pot esser descaminada, exagerada i fora de lloc en aquesta concreta antiga nostrada manifestació. Que avui hem de seguir uns camins diferents, cau del seu propi pes. De fet, la cultura ha avançat i és ver que les coses han d'estar a to des de tots els punts de vista. Com diuen els nostres veinats francesos: —«C'est le ton qui fait la musique».

Ara, per acabar, porem preguntar-nos com anam respecte de la realitat de fe que anava correguent, calladament, per baix d'expressions com «fas una cara de Pasco» o «està més alegre que un Pasco». Després d'haver contestat tantes preguntes dins aquestes retxes bé puc deixar-ne una perquè la respongui el pacient lector. Li deix aquesta.

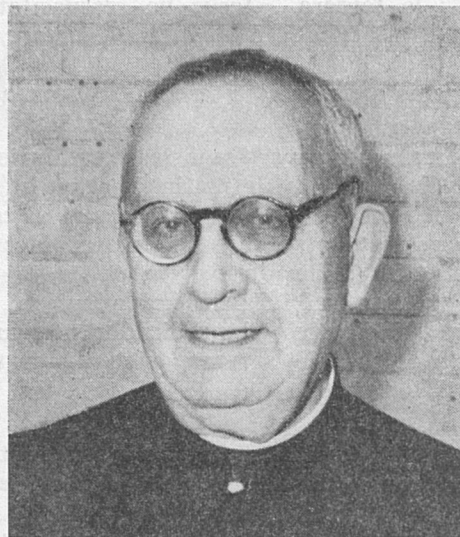
NOTES

1. La majoria del material m'ha estat gentilment facilitat pel bon amic i folklorista Andreu Estarellas, del seu llibre *Penitència, glòria i panades* ms. (Bunyola, 1950) 160-163.

2. LUDWIG ANDREAS VEIT., *Volksfrommes Brauchtum und Kirche im deutschem Mittelalter* (Freiburg, 1936), 113.

3. EUGEN FEHRLE, *Feste und Volksbräuche im Jahreslauf europäischer Völker* (Kassel, 1955), 134-135.

4. ERIKA KOHLER, *Martin Luther und der Festbrauch* (Köln, 1959), 124.

EL P. PERE JOAN GRIMALT, MISSIONER DELS SS. CORS

El P. Pere Joan Grimalt va finir el curs d'aquesta vida mortal el capvespre del 16 de febrer passat. El seu cor treballat per una tasca de 46 anys de ministeri, se va rendir.

Els darrers dies de la seva malaltia me varen evocar les paraules que sant Pau, ja vell, escrivia al seu deixeble Timoteu des de la seva presó de Roma: «He fet un bon combat, he acabat la meua carrera, m'he mantengut feel. I ara m'espera la corona de justícia. Al seu dia el Senyor la'm darà com a premi, Ell que és jutge just» (II Tm. 4, 7-8).

El P. Grimalt se va donar compte ben aviat que la nit del seu pelegrinatge tocava la fi i començava la nit de la diada eterna; pel qual motiu volgué renovar —amb aquella ardor que li fou característica—, més que més en entrar a la Clínica i abans de rebre els Sants Sagraments, aquella entrega que de si mateix va fer a Déu en 1916, amb aquesta frase: «Fa 53 anys que som Missioner, i vull morir Missioner!».

Va tenir ben present, endemés, que se trobava a punt de comparèixer davant el tribunal diví, i per això, en fer el balanç de la seva vida sacerdotal, repetia diverses vegades el nombre precís de les missions populars i dels exercicis espirituals que havia predicat, puix en aquest aspecte ocupava un lloc dels més avantatjats entre els Pares que s'havien consagrat a aquests ministeris.

La mort, en fi, va trobar el P. Grimalt jove d'esperit, tot i l'edat dels seus 75 anys, i feel en el compliment de la seva promesa de tendir vers la perfecció cristiana: ho demostren els seus quaderns particulars, on anotava la intenció de la Missa, i el resultat del seu examen particular, que hem trobat al corrent fins a pocs dies abans de morir.

Confiam que el P. Grimalt ja haurà pogut escoltar aquelles paraules dolces del Crist: «Molt bé, servent bo i feel! Puix que fores feel en coses petites, jo et posaré damunt coses grans, entra al goig del teu Senyor!» (Mt. 25, 21).

G. S.

MATEU SBERT:

tres poemes

I

OBJECTES, MOVIMENT...

*Objectes, moviment, objectes;
vida, mort, cant silenciós dels objectes;
vida, mort, homes que no són objectes;
un, dos, tres homes que no són objectes;
un, dos, tres homes angoixats no objectes;
un, dos, tres cants de mort, objectes.*

*Un crit de mort, sang que vessa;
un crit d'angúnia, sang que vessa;
un darrer crit, sang que vessa;
un darrer crit com un darrer mot, sang que
[vessa.*

*Jo i la pedra, gra d'arena,
jo i l'arena que trepig,
i no es desfà, perquè és forta,
gra de ferro, dura pedra
que no et deixes fondre pel meu trepig.
I restes intacta, i t'he trepitjat.*

*Solitud a la imatge de la nit,
Solitud a la imatge del record,
solitud clara de la mort,
solitud de l'ànima perduda,
solitud de la llàgrima ofegada,
solitud amarga de Déu.*

II

NO TENIA POR

*No tenia por a la fosca
i vaig fugir de la nit.
Aquella nit tan espessa,
aquella nit tan salvatge;
no tenia por a la fosca,
aquesta fosca amb la lluna,
aquesta fosca estelada,
i vaig fugir de la nit.*

III

NIT AMB LLUNA BLANCA

*Nit amb lluna blanca i groga,
nit amb lluna negra i roja,
terra blanca, terra roja,
terra de la lluna groga;
nin que la mira rient,
nin que la mira plorant,
nin i lluna, nin i terra,
terra de la lluna roja,
sol que s'ensuma la lluna,
terra que no mira lluna,
lluna que no mira el sol,
lluna, terra, nin i sol.*

ELS MALLORQUINS I LA LLENGUA AUTÒCTONA

per Josep MASSOT I MUNTANER

II

El segle de les llums començà amb bons auguris per a la nostra llengua. El 1802, un il·lustre exiliat, Gaspar Melchor de Jovellanos, compongué a la Cartoixa de Valldemossa una **Memoria sobre educación pública o sea Tratado teórico-práctico de enseñanza, con aplicación a las escuelas y colegios de niños**, on recomanava: «Quisiera yo asimismo que, por vía de apéndice de esta enseñanza, se aplicasen los principios de la gramática general a nuestra lengua mallorquina, y se diese a los niños una idea cabal de su sintaxis. Siendo la que primero aprenden, la que hablan en su primera edad, aquella en que hablamos siempre con el pueblo, y en que este pueblo recibe toda su instrucción, visto es que merece mayor atención de la que le hemos dado hasta aquí. Se dirá que la amamos, y es verdad, pero no la amamos con ciego amor. El mejor modo de amarla será cultivarla. Entonces conoceremos lo que vale y lo que puede valer; entonces podremos irla llevando a la dignidad de lengua literata; entonces irla proporcionando a la exactitud del estilo didáctico y a los encantos de la poesía; y entonces, escribiendo y traduciendo en ella obras útiles y acomodadas a la comprensión general, abriremos las puertas de la ilustración a esta muchedumbre de mallorquines cuya miserable suerte está vinculada en su ignorancia, y su ignorancia será invencible mientras no se perfeccione el principal instrumento de su instrucción». Sabem, d'altra banda, que el mateix Jovellanos escriví un **Borrador de un proyecto de Academia mallorquina para formar una buena gramática y un buen diccionario de la lengua mallorquina**.²

Aquests projectes, però, no trobaren l'eco que mereixien. Potser van influir en la redacció de l'**Ortografia** (inèdita i no localitzada fins ara) i el **Diccionari** del comte d'Ayamans.³ De tota manera, quan el 1812 fra Antoni M. Cervera publicà la **Nueva ortografía de la lengua mallorquina, explicada en español para su más fácil inteligencia**,⁴ adverteix al lector que «la lengua que con más dificultad aprendí a leer fue la Mallorquina; las más veces me era preciso hacer una reflexión sobre las vocales que tienen varias pronunciaciones, para saber si eran mudas o abiertas, y darlas el sonido correspondiente; y es bien seguro que me hubiera sido imposible, a no poseer perfectamente este idioma, como que es el mío materno. Yo empleé largo tiempo en buscar con el mayor anhelo algún librito que me instruyese en su perfecta lectura, pero cuantas diligencias practiqué fueron todas en vano; busqué asimismo alguna instrucción para escribirla, pero ni siquiera se me dio noticia de haber existido jamás semejante libro ni instrucción». Per això, veient «la falta que tiene la juventud Mallorquina de una Ortografía de su propio idioma, me he dedicado a formar la presente con el mayor cuidado, valiéndome de las lenguas Francesa e Italiana, para poner el acento y apóstrofe donde corresponde. He procurado poner las reglas con un estilo el más claro e inteligible, para que con mayor facilidad las aprendan los muchachos. El provecho que se podrá sacar de la sencillez de ellas me anima a publicarlas» (pàgs. 3-4).

Com a apèndix d'aquesta **Nueva ortografía** —i com a **Demostración** [sic] **práctica de todas las reglas**—, Cervera dóna un petit vocabulari, que va només de la **a** fins a la **p**, amb la **Significació i explicació d'alguns ter-**

mes espanyols mallorquinisats, molt útil a sa jovintut, qui desitja parlar ab hermosura i energia (pàgs. 13-32). Segons Bover, Cervera presentà també una **Gramática de la lengua mallorquina** a la «Real Sociedad económica de amigos del país», la mateixa que —com veïem a l'article anterior— el 1835 es proposava «la desaparición en lo posible del dialecto mallorquín, a lo menos en el trato de las personas cultas».

La idea dels **soi-disant** amics del país no fou rebuda tampoc amb massa entusiasme. Per començar, el diccionari que projectaven no aparegué mai, i el mateix any 1835 (el 1836 segons la coberta) l'advocat Joan Josep Amengual —que cal no confondre amb el canonge Josep Amengual, com ha fet algun tractadista de la nostra Renaixença— publicava la primera edició de la seva **Gramática de la lengua mallorquina**, el pròleg de la qual sembla una refutació de les teories dels «amics del país». Afirma que «el idioma lemosín» és una «herencia hermosa de nuestros amigos y de nuestros hermanos que nos obraron la restauración», és a dir, la Reconquesta (pàg. VIII), i manté que la malleabilitat «de nuestra lengua frustra los buenos deseos de los que intenten substituirle el habla castellana, porque nunca se aúnan dos idiomas tan heterogéneos, y menos cuando uno de ellos lejos de consentir asimilativos acaba con prevalecer, como vemos efectivamente que en vez de castellanzarse entre nosotros el mallorquín, se mallorquiniza el castellano» (pàg. X). Més endavant, justifica l'«anomalía» que l'obra sigui en castellà perquè «en lo material de la imprenta han faltado signos para estamparla en lemosín» (pàgs. XIII-XIV), i acaba dient: «La nuestra [llengua] es como una joya que en público y en secreto adorna al que la lleva, y que en menos se estima porque no se conoce su precio. ¡Ojalá que este paso que hacia ella se ha dado estimule los sabios a investigarla de más cerca, y los decida a patentizar la gracia y brillantez de que va dotada!» (pàg. XVI).⁵

Entre alguns «intelectuals», però, continuava la predilecció badoca pel castellà. N'és una bona prova l'article citat tan sovint **De los dialectos considerados con relación a la literatura**, que el «respectable» Jaume Pujol inclogué, sense firmar, a **La Palma**, el 8 de novembre de 1840. «Los dialectos que han dejado de ser la lengua del gobierno —deia— son como las ruinas de un grande edificio que yacen esparcidas por el suelo» (pàg. 45). El «dialecto provincial» —anomenat d'altres vegades «idioma provincial», «habla provincial», «mallorquín» i «nuestra lengua»—⁶ «se usa todavía en las islas Baleares por la gente culta

de la sociedad», a l'inrevés del «lemosín que se hablaba en la corte de los condes de Barcelona», que «va perdiendo de cada día su antiguo esplendor, relegado a las últimas clases de la población» (pàg. 45). Pujol no dubta que si les illes formaven «un estado independiente, poseeríamos una literatura propia tan rica y variada como la que admiramos en otras naciones que han sido más privilegiadas en el rango político». Ara, però, «en vano sería hacer esfuerzos por dar a nuestro dialecto aquel grado de elevación y fama de que fuera susceptible en otras circunstancias. No es la lengua del gobierno, y esta razón de hecho basta para acallar todas las pretensiones y para calmar los bríos del entusiasmo más exaltado; aunque tuviésemos Homeros y Virgilio, no fuera nuestra lengua estudiada por los extranjeros, bien que nuestros genios superiores, si alguno llegase a mostrarse, ciertos de la poca nombradía del idioma nativo, hablaran el de Cervantes y el de Moratín» (pàg. 46).

Després d'aquesta profecia tan poc encertada, Pujol conclou amb unes paraules que suposen una autèntica consciència de la unitat lingüística dels països catalans: «Es duro y sensible tenerlo que confesar, por más que sea nuestra habla provincial la de nuestras más tiernas afecciones; debemos renunciar a ella, porque así lo exige el interés que nos eleva a contraer afinidades, las más que sea posibles, y las más estrechas con el continente vecino. De todas las provincias de la antigua corona de Aragón, donde se hablaba nuestro dialecto provincial, la que ha entendido mejor sus intereses en esta parte, es sin duda Valencia, cuyas clases hasta las del vulgo hablan castellano» (pàg. 46).

Aquesta consciència d'un passat gloriós comú era clara també en un altre dels redactors de **La Palma**, Josep M. Quadrado, el qual el 18 d'abril de 1841 hi escrivia, amb l'ajut —o el destorb— de Joaquim M. Bover, un esbós de la història de la nostra poesia, el famós article **Poetas mallorquines**, que incloïa un poema apòcrif de Ramon Llull i un pastitx atribuït a l'imaginari Lorongo Rosselló. Quadrado es plany de la decadència de la «poesía lemosina»: després del «Garcilaso mallorquín» del segle XVII, Rafel Bover —Bonet, diu ell—, «no hallamos sino toscos e ignorantes rima-dores; y nuestro idioma, perdida gran parte de su dulzura y flexibilidad y convertido en mezquino dialecto del castellano, no logra empleo sino en gozos y coplas de santos, o en juguetes ridículos y sátiras mordaces, en que translucimos a veces un resto de numen y de energía que deploramos no se ocupen en más nobles y poéticos asuntos» (pàg. 233).⁷

El mateix any 1840, sense escoltar els

consells de Pujol, el «franciscano exclaustrat» Pere Antoni Figuera publicava un **Diccionari mallorquí-castellà i el primer que se ha donat a llum** (Palma, impremta i llibreria d'Esteve Trias), caminant «per salts i barrancs, i per llocs espessos i espinosos, passant molta fatiga i treball per sortir-ne, i aquest treball me ha impossibilitat el pit i la vista para corregir-lo o augmentar-lo» (pàg. 5). En apèndix, ens és donat un **Diccionariet de vèrios termes mallorquins antiquats o que ja no se usen, compost per N. para entendre al célebre poeta llemosí Ausias Marc [sic]**. Aquest títol és digne d'esser remarcat: Ausiàs March no és considerat «valencià», sinó «llemosí», i la seva llengua és anomenada «mallorquí».

D'altra banda, el primer d'agost de 1841 era repartit el primer fascicle del **Nuevo Diccionario mallorquín-castellano-latín** de l'esmentat Joan Josep Amengual.⁸ Estroncada aviat aquesta iniciativa —segons Bover, n'aparegueren només vuit fascicles, 320 pàgs. entre tot—, fou represa el 1858 i enllestida el 1878, data de la publicació del segon volum (Palma, «Imprenta y librería de Juan Colomar»). El pròleg del volum primer ens forneix una sèrie de notícies interessants: «Tiempo ha que consultando el diccionario de la Academia española, y después el de Taboada, y fijando la atención en las conversaciones de mis paisanos, reuní lentamente y con asidua e ímproba tarea, una suma de palabras mallorquinas con su correspondencia castellana. Jamás pensé que viera la luz pública un trabajo hecho para mi uso particular: lo hubiera sí cedido, cuando talentos privilegiados se hubiesen dedicado a la formación de un diccionario de nuestra lengua; mas las observaciones que continuamente se me hicieron sobre la dificultad de conseguir esta apetecida reunión de personas competentes, las repetidas instancias de mis amigos, y más que todo el bien del país que me vio nacer, que tanta falta siente de un diccionario extenso de su lengua, me decidieron a emprender una obra tan difícil [...]. Entretenerme en manifestar la conveniencia, la necesidad, la gran necesidad de un extenso diccionario de nuestra lengua, sería ofender el buen sentido de mis compatriotas. Lo he redactado en castellano, porque este es el idioma en que estudiamos, el idioma casi extraño en Mallorca durante el pasado siglo, pero bien conocido ya en el actual, el idioma que ha de hacer comprender nuestro dialecto a los que no lo conocen, el idioma, en fin, que debemos todos generalizar en nuestro país, ya que desterrar de entre nosotros el mallorquín es imposible.—Y es imposible, porque tal lo hace su excelencia misma: es

tan rico y regular, tan claro y sencillo, tan preciso y exacto, tan enérgico y conciso, tan numeroso, tan fluido, tan dulce como el bellissimo lemosín del cual procede, y tan sentencioso, tan lleno de poesía, y tan propio en fin de un pueblo culto, que para todo lo que no es de oficio, es y será siempre el de todas las clases de nuestra sociedad sin excepción alguna. Contentémonos, pues, con generalizar el castellano entre nosotros; pero estudiando al mismo tiempo la relación de las dos hablas entre sí» (pàg. 3).

Cal observar, una vegada més, la confusió entre «idioma», «habla», «lengua» i «dialecto», i la constatació de la impossibilitat de dur a terme el projecte castellanitzador dels «amics del país». Citem encara una frase d'aquest pròleg on Amengual es queixa del poc interès dels mallorquins envers la seva llengua: «Nuestra lengua desde tiempo inmemorial ha sido tratada con incuria: ni siquiera tenemos uso constante de escribirla. No ha desaparecido porque no ha podido desaparecer: se sostiene, pero por su propia fuerza, no por nuestros esfuerzos» (pàg. 4).

Figuera i Amengual no foren els únics que compilaren diccionaris del «mallorquí». Bover ens assabenta que l'advocat Jaume Antoni Prohens (nat el 1799) «dedica noblemente sus ocios a escribir un diccionario, que tiene muy adelantado, y una ortografía de nuestro dialecto».⁹ Aquest mateix Prohens tingué el projecte, devers l'any 1841, de recollir les poesies cultes i les cançons populars de Mallorca «per fer una collecció ben ordenada, | escollint de lo bo lo qui té mèrit | o mereix conservar-se imprès en pàgines: | demostrant que sa nostra llengua és rica, | i es presta tant o més que ninguna altra | a tota obra, a tot vers que fer-se vulga, | i que per tot objecte té abundància. | Com també para mostrar que el gran Apolo | i ses muses qui sempre l'acompanyen | constants han habitat en aquesta isla, | encara que petita i poc nombrada. | Que en ella han abundat aguts ingenis | qui en tot temps han cantat amb tanta gràcia | com es poetes millors que hem conegut | tant de dins com de fora nostra Espanya: | i crec que per certs cants i per cert vers | sa lira mallorquina té vantatge».¹⁰

L'enciclopèdic Joaquim M. Bover tampoc no va resistir a la temptació d'escriure un **Diccionario manual Mallorquín Castellano**, segons ens informa el seu panegirista D. N. P. D., a la biografia «publicada en el periódico el Trono y la Nobleza, que dirige D. Manuel Oviló y Otero».¹¹ L'obra no aparegué mai. El 1859, però, fou publicat un **Diccionario manual o Vocabulario completo mallorquín-castellano por Unos amigos** (Palma, Imprenta de

la V. de Villalonga). Els autors, no identificats fins ara, «agotada la edició del Diccionario de D. Pedro Antonio Figuera [...], determinamos formar un diccionario completo mallorquín-castellano; para ello emprendimos tan ardua y difícil tarea y la hubiéramos continuado a no habernos convencido de que el mejor servicio que podíamos prestar al público era hacer un **Diccionario manual** que estuviese al alcance de todos» (pàg. V).

* * *

Per aquests anys, bufaven aires nous en la literatura mallorquina. Un nucli cada vegada més nodrit dels nostres escriptors s'unirà —del tot o en part— al moviment renaixentista i la consciència unitària apareixerà cada vegada més. Els problemes lingüístics, en conseqüència, seran plantejats amb una netedat desacostumada. Al cap i a la fi, aquests problemes són els que tenim sense resoldre —o resolts només parcialment— encara avui. No serà inútil, per tant, de recordar-los.

El 1862, el **Discurs de gràcies dels Jocs Florals de Barcelona** és fet per un poeta mallorquí, aleshores ja resident a Barcelona, que tindrà una importància extraordinària —encara no valorada amb prou justesa— en el procés de la Renaixença. Em referesc, naturalment, a Marià Aguiló. En aquest discurs, Aguiló afirma amb totes les paraules la realitat lingüística dels països catalans: «Quatre anys fa», diu, «que una munió de poetes, sempre creixent, tramet de per tot lo Principat i dels antics reialmes de València i de Mallorca sos bells dictats a est Consistori, com un homenatge de llealtat i d'amor a la materna llengua catalana i a les triumpfals i benivolgudes recordances que en si tanca».¹²

Caldria citar tots els paràgrafs d'aquesta peça, defensa enardida de «l'idioma català que, com se vulla siga, quatre milions d'espanyols parlam encara», d'«aquesta institució que l'amorós desig de milenars de cors ha fet renàixer» (pàg. 146). Enfront de les claudicacions i de les postures ambigües que vèiem abans, Aguiló reivindica el dret i el deure d'usar el català: «Un idioma no es muda per un altre com qui es treu un mantell fora d'usança; ans bé n'és un vestit tan acostat a l'ànima i tant de durada, que sols un poble ensopit i llord consent tacar-se'l i esqueixar-lo, i llavors per càstig va per espai de molts segles espellissat i mig nu davant l'història, compareix mut i afrontat davant lo esdevenidor...» (pàg. 147). I posa en guàrdia contra la

«impossible traïdoria» de «foragitar de nostres boques lo natiu idioma» (ibid.).

L'any 1897, Marià Aguiló féu el discurs presidencial dels Jocs Florals, una obra mestra sobre la llengua catalana, «la nostra malaventurada llengua materna», «filla major de la llatina [...], que té totes ses germanes regines habitadores dels millors palaus del món [...], mentres que ella, pubilla desheretada, treballa casi de tothom avorrida, i viu estreta en ço de ses germanes, arraconada en unes quantes llegües de les costes del Mediterrà».¹³ Aguiló, tanmateix, no és pessimista: «Des de les cingleres conglaçades dels Pirineus fins a les planes calitjoses de València i d'Elx; des de les valls patriarcals de l'alta muntanya de Catalunya i del Rosselló fins a les comallerares rublides d'arbres que perfumen les illes Balears; des de les platges del golf més enllà de Portvendres fins molt passada la costa d'Alacant; pertot arreu i en tots los endrets m'ha comparegut, a cada jornada que hi he feta, la figura benivolguda de nostra dolça, de nostra valenta llengua catalana, i enlloc, enlloc (fora de les ciutats més principals) l'he sabuda veure tan malalta i afollada com alguns l'han descrita, sinó forta, sanitària i vividora» (pàg. 42).

No em vull allargar parlant de Marià Aguiló, el qual, com deia Pompeu Fabra, «és sens dubte un poeta excellent, un gran bibliòfil, un folklorista remarcable, però en l'obra de redreçament de la llengua és indiscutiblement la figura cabdal a qui tots havem de retre homenatge de gratitud i d'admiraçió ilimitades».¹⁴ Cal deixar ben clar, però, que amb ell neix una consciència de «catalanitat» lingüística que no trobam mai abans a Mallorca. Sabem un detall que mostra fins a quin punt aquesta consciència era viva: el maig de 1884, el «rector de Lluç» convidà Aguiló a participar en una corona poètica amb motiu de la coronació pontificia de la Mare de Déu. «Per què no m'enviaiu una petita càntiga [...]?», li deia. «Encara que curta i escrita en mallorquí, seria com totes les vostres rica de sentiments, inspirada, acabadeta i ben fetona». Aguiló posà al marge d'aquest en mallorquí que he subratllat: «Vol dir català».¹⁵

Els amics i deixebles de Marià Aguiló rebran amb docilitat els seus ensenyaments, els assimilaran i els transmetran a les noves generacions d'escriptors. Pensem, per exemple, en Jeroni Rosselló, Tomàs Forteza, Josep Tarradellas, Bartomeu Ferrà, Miquel dels Sants Oliver, Miquel Costa i Llobera, Antoni M. Alcover i Joan Alcover. Convé dir alguna cosa de tots ells i serà millor, potser, que ho deixem per a un tercer i darrer article.

NOTES

1. La *Memoria* fou publicada per Cándido Nocedal a la «Biblioteca de Autores Españoles», L (Madrid 1858), 230-267; el text citat correspon a la pàg. 245. Per a la datació i la localització de l'opuscle, veg. M. ARTOLA, *Índice cronológico de la obra de Jovellanos*, al vol. LXXXVII de la «Biblioteca de Autores Españoles (Madrid 1956), 465.

2. Veg. ARTOLA, *ibid.*, 483 (sense data ni localització).

3. Veg. *Un vocabulari mallorquí-castellà del segle XVIII*, cit. a la n. 6 d'*Els mallorquins i la llengua autòctona*, I, «LLUC», desembre 1969.

4. Sobre A. M. Cervera, veg. BOVER, *Biblioteca de escritores baleares*, I, 184-85. La *Nueva ortografía* no ens en dona el nom complet; diu només «dispuesta por F. A. M. S. M.», és a dir, «fray Antonio M. Servera (forma més usual a Mallorca que no *Cervera*), menor».

5. Hi ha una segona edició «corregida y aumentada» de la *Gramática d'Amengual* (Palma 1872). Pel que fa a la gramàtica, els canvis són mínims. A la *Gran Enciclopèdia Catalana*, s. v., hi ha un bon article d'Antoni Lluç Ferrer sobre Amengual.

6. Trobam també aquesta alternança entre «dialecto», «lengua», «lemosín» i «mallorquí» a la *Biblioteca de escritores baleares* de Bover. Recordem l'ús que fa de *dialecto* Tomàs Aguiló (cf. *Tomàs Aguiló i la poesia popular*, «LLUC», abril 1969, pàg. 9 i n. 7). Seria ben instructiva una enquesta sobre les definicions que el *Diccionario de la Real Academia Española* i el diversos diccionaris catalans han anat donant al mot *dialecto* o *dialecte*.

7. Veg. més referències sobre Quadrado i la nostra llengua —«idioma, que no dialecto, conocido a falta de nombre más exacto con el de lemosín»— a *Josep M. Quadrado i la Renaixença*, «Serra d'Or», desembre 1968, pàgs. 87-88.

8. Dóna aquesta data J. SUREDA I BLANES, *Pau Piferrer a Mallorca* (Barcelona 1966), 28.

9. *Biblioteca de escritores baleares*, II, 165.

10. Ja vaig parlar d'aquest projecte de Prohens a *Tomàs Aguiló i la poesia popular*, cit. a la n. 6. Transcriu el text directament de l'original.

11. *Biografía del M. I. Señor D. Joaquín María Bover de Rosselló* (Madrid 1848), 30. He trobat aquest opuscle, que no havia vist mai, a la Biblioteca de Montserrat.

12. *Jocs Florals de Barcelona en 1862* (Barcelona 1862), 145. El discurs sencer ocupa les pàgs. 145-149; amb alguns canvis, és reproduït a M. AGUILO, *Per la llengua*, dins *Lectura popular*, XIII (Barcelona, s. a.), 35-38.

13. *Per la llengua*, 40 (amb una correcció gramatical encertada al text dels *Jocs Florals*).

14. Text citat a *Pompeu Fabra i Mallorca*, «Serra d'Or», agost 1969, pàg. 42.

15. Carta publicada per J. M. CASAS HOMES, *El mesatge de Marian Aguiló*, «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», XXXII (1967-68), 166. Això no vol dir que Aguiló no usàs el terme «mallorquí» a la seva correspondència familiar.

El millor moment a l'hora del triomf

PERFUMERIA INGLESA

TROFEUS ESPORTIUS

C/. Cadena, 6

Telèf. 21 17 70

(Expedim per Agències)

Sobre una Illa petita i singular

per M. VILLANGÓMEZ LLOBET

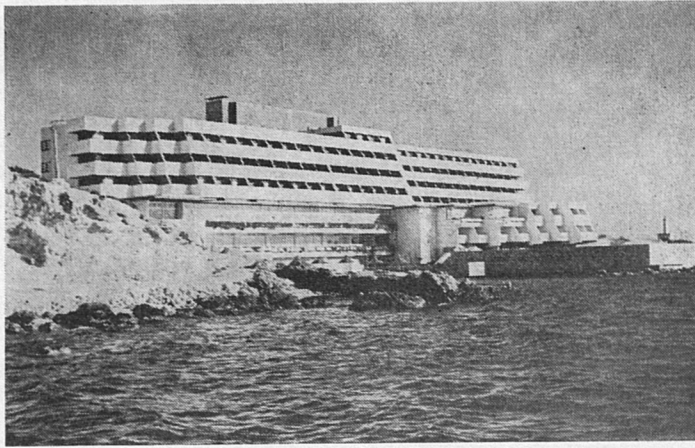
He llegit que Quadrado va publicar, sense indicar que ell n'era l'autor, una paròdia titulada *Historia de la Dragonera en sus relaciones con la civilización europea*. Només això ja hauria de fer pensar, abans de posar-se a escriure ben seriósament un treball, encara que sols sigui un article, sobre una illa molt més petita. I molt més baixa: tant, que el nom li ve d'aquesta característica del seu relleu. Es tracta de l'Illa Plana, una illa realment interessant entre tantes que volten la Pitiüsa major o jalonen el curt viatge a Formentera. L'Illa Plana, l'Illa Grossa i la més breu, encara, del Botafoc abriguen a llevant el port d'Eivissa. Per començar, es diuen illes i han deixat de ser-ho. La més pròxima, l'Illa Plana, fa uns centenars d'anys que es va soldar, mitjançant una llenca d'al.luvió, a l'illa principal. Ja al final del segle passat fou unida per uns dics a les altres illes. Encara era una illa de debò, segurament, quan fou escenari d'un conegut episodi de les Germanies. Es veu ben clar en alguns vells mapes. Uns gràcils versos d'Enric Fajarnés recorden aquest lliure estat d'illa sense itmes. Els inclouré, ni que sigui mal traduïts, perquè es vegi que l'illa ha estat objecte, fins i tot, de l'atenció dels poetes:

Ja no som illa. Ho vaig ser.
Però el temps, enterc patró,
m'amarrà
— calabrot de terra — a terra.
Les velles cartografies
donen fe
de la llibertat perduda.
Jo us les podria mostrar.
Poeta que vas cantant
les illetes del teu mar,
no vagis a deixar fora
aquella que plora i plora.

Però també s'han ocupat de l'Illa Plana historiadors i arqueòlegs. Ara tinc davant meu un magnífic article, amb un plànol i tres fotografies, del qui fou director del Museu d'Eivissa, J. M.ª Mañà. Publicat el 1955 a la revista «Ibiza», és un

estudi científic on, precisament sota el títol de *L'Illa Plana*, es resumeixen totes les troballes —construccions, figures de terrissa, ossos— i de passada tota la història d'una illeta que sembla mentida que amb tan poc espai hagi donat feina; molta més, sense comparació, que les illetes pròximes. El vell Quadrado no hi tindria res a dir. Ell mateix va escriure una eloqüent evocació de Francesc Colom i els seus en aquell minúscul tros de terra: «A l'Illa Plana hom creu albirar la bandera roja arborada pel famós almirall i la bateria improvisada per tal d'expugnar la vila i fortalesa, i un poc més de dos mesos després la força on s'agitaven a l'aire mitja dotzena d'infeliços plebeus en mala hora vinguts de Mallorca a caça d'aventures». Ja es veu que les seves simpaties no anaven al cap de l'expedició, que si aquí és «el famós almirall» en un altre lloc és «l'almirall boneter». Quadrado també ens va narrar extensament els fets que tingueren lloc a l'Illa Plana i a l'eivissenca punta dels Andreus. La matinada del dia 6 de juny de 1522, divendres, «començà el bombardeig contra la vila, església i castell amb dues mitges colobrines i tres sacres apostats a l'Illa Plana, focs als quals contestaren els de la plaça». Francesc Colom, durant el combat a la propera punta dels Andreus, que li fou tan advers, «no abandonà l'Illa Plana ni l'ombra de la bandera roja que hi havia arborat». Després, amb els morts, «quedà a Eivissa una dotzena de presoners, el procés dels quals... donà per fruit a mitjan agost cinc sentències capitals». «L'Illa Plana presencià els suplicis de força i esquarterament, que executà, a manca de botxí, un biscaí de nom Vergara, a qui fou commutada per l'infamant ofi-ci la pena en què va incórrer».

No són aquestes històries, tanmateix, allò que ha donat més anomenada a l'illa. S'ha escrit més sobre el santuari que hi tenien els cartaginesos i les figures de terrissa —potser barroeres, però expressives i obsessionants— que s'hi han trobat. Fins s'ha suposat que el primitiu establiment púnic a les Pitiüses fou a l'Illa Plana que s'esdevingué. Veïam com ho explica Mañà: «El

Vell
i nou
a l'Illa
Plana

1907, el Sr. Artur Pérez Cabrero féu a l'Illa Plana unes excavacions que donaren per resultat la troballa d'un pou que contenia una bona quantitat de figures de terrissa, d'aspecte summament primitiu i realitzades amb gran tosquedat. Relacionant-les amb determinades peces del Mediterrani Oriental, foren considerades fenícies i se'ls atribuí gran antiguitat. Avui alguns exemplars es daten generalment a començaments de la colonització púnica d'Eivissa, incloent-se el conjunt entre els segles VII i V. a. C. Amb tot, àdhuc aquesta cronologia cal que sigui revisada. Jo mateix, anys endarrera, excavant al peu de la necròpolis del Puig des Molins, vaig tenir ocasió de trobar unes figures del mateix tipus de l'Illa Plana i que, a jutjar pel material acompanyant, no són anteriors al segle IV. Per a datar totes aquestes peces convé no pensar tan sols en primitivismes d'època, sinó també en localismes... Podem dir, sintetitzant, que l'Illa Plana fou utilitzada pels púnics els primers temps de la seva arribada a aquestes costes, però sense que hi hagi cap seguretat que s'establissin a l'illa i passassin després a ocupar el que és actualment la ciutat d'Eivissa... La manca absoluta de restes cartagineses a l'Illa Plana, llevat del pou amb les figures, fonamenta més aviat l'existència aquí d'un santuari, amb ex-vots, que devia ser visitat pels púnics de la ciutat i de l'illa d'Eivissa». Pérez Cabrero considerà que havia descobert el santuari mateix, però aquelles restes no són, segons Mañà, que les desenterrà de nou, sinó el fons d'una cisterna romana.

Tarradell diu que, referent a la religió dels púnics d'Eivissa, els documents del Puig des Molins s'amplien amb els que procedeixen dels santuaris de l'Illa Plana i de la Cova des Cuieram. «Tot s'inclou dins la més pura ortodòxia fenicio-púnica; se'n dedueix la marcada devoció que aquesta gent tenia a Bes, una divinitat masculina, d'origen egipci, que sembla que donà el seu nom a l'illa (Eivissa=IBSM=illa de Bes); també a Tanit, deessa femenina cartaginesa... La parella divina, Bes i Tanit, es retroba —sota la forma d'una

representació masculina i una de femenina— en una gran quantitat d'exemplars en tota l'excavació de l'Eivissa púnica, des de les tosques figures de l'Illa Plana fins a la plena romanització». Afegeix Tarradell: «Hi ha el tipus de figureta molt tosca, que apareix sobretot a l'Illa Plana: el seu aspecte primitivíssim les va fer suposar, al principi de la seva descoberta, de l'etapa més arcaica dels púnics a Eivissa. Fins prengué consistència la hipòtesi segons la qual l'Illa Plana hauria estat el primer establiment dels púnics a Eivissa (com la illeta de la Paleòpolis ho fou dels grecs a la Costa Brava); després, quan hem anat posant en clar que Eivissa era totalment deserta aleshores, hem comprès que els púnics no havien d'experimentar cap temor a establir-se a l'illa gran i que per tant el seu previ establiment en un illot insignificant no tenia sentit. L'aspecte tosquíssim, gairebé prehistòric, de les figuretes de l'illa Plana s'explica ara pel caràcter popular que devia tenir aquell santuari» I ha escrit després Maria José Almagro: «És molt improbable que estant tot Eivissa sense poblar, els púnics elegissin per a fundar la seva ciutat una illa diminuta i sense aigua, en comptes d'establir-se directament a terres més fermes i segures, com el puig dominador on construïren la seva acròpolis inexpugnable. Segurament hi fundaren, això sí, un temple dedicat al Setè Cabir: el fenici Eshmun, equivalent al Bes dels egipcis».

Record l'Illa Plana de quan només hi havia la part edificada d'un magatzem de sal, projectat en temps de Carles III. Era una construcció gran, coneguda per «ses Casasses». Darrera s'hi estenia un camp laborable. Avui l'illa té tot un altre aspecte. És menys illa que mai, car l'istme que l'assolia s'ha eixamplat amb les obres del passeig marítim que duu a Talamanca. Es veuen nombroses cases d'estiueig damunt les penyes del seu litoral i fins damunt el pla. I s'hi alça —i no és únic— un dels millors hotels d'Eivissa, just on hi havia «ses Casasses», mirant cap a la ciutat. Damunt les restes púniques, romanes, àrabs, etc.

ELS MALNOMS

II. ESTUDI LINGÜÍSTIC DELS MOTIUS DE MONTUÏRI¹

per Joan MIRALLES I MONTSERRAT

En la formació dels malnoms intervenen una sèrie de factors que no solament apunten a una fita semàntica, és a dir purament significativa, sinó també estilística, susceptible de tenir un sentit metafòric, de vegades humorístic, de vegades acumulador d'una gran càrrega irònica o agreujant (Treufoc, Capbolit, Bonjesús, etc.)

Cal dir, abans de passar més envant, que una cosa és el significat d'un malnom i l'altre és la motivació. Per exemple un malnom com «Ministre» no vol dir que el personatge que tengui aquest nom ocupi aquest càrrec sinó que indubtablement expressa una idea més aviat irònica. I aquí hi ha la dificultat; la major part de vegades sabem el significat del motiu, ja que lògicament quan cream un malnom recorrem a un concepte que ja té un significat ben determinat, i això tot i tractant-se d'un malnom del segle XVI², ara bé el saber el «perquè» d'un nom d'aquesta classe només és possible si fa poc que s'ha creat.

Per saber si un malnom té o ha tengut un significat ben concret com a nom comú s'ha d'acudir al mètode sincrònic-comparatiu: quan un nom apareix en alguns pobles diferents podem dir que té o ha tengut un significat propi.

Sobre la distribució lògica dels malnoms

He dividit els de Montuïri en onze grups lògics que, és clar, són susceptibles d'esser canviats segons el criteri de cada investigador.

1.—**Noms de persona.** Dins aquest grup he inclòit els noms de pila amb llurs derivats, composts (Peregoi), diminutius (Gasparó, Bielí) o hipocorístics (Quelet, Queló); també els llinatges que essent personalitzadors tenen categoria de malnoms (Massanet, Bisquerra). Hi afegesc també aquells motius que, tot i procedir d'un topònim compost de

la partícula Son + Nom propi, han perdut ja la partícula: Comelles (de Son Comelles), Cucuina (de Son Cucuí³), Bages (de Son Bages), Palou (de Son Palou). Els gentilicis (Alcudienc, Aleman) també figuren en aquest apartat.

Els noms de persona sumen aproximadament el 20% del total.

2.—**Noms de lloc.** Aquest apartat comprèn els noms de pobles amb o sense partícula «de» («de Santanyí» o «Porreres»), els noms de possessions (de Son Moià, de Son Vaquer) i, en general tots aquells noms de toponímia menor relacionats amb qualque persona (des Pou, des Molí, de sa Plaça, de s'Enramada). En certes ocasions els malnoms poden esser composts de diverses partícules (Vid. Noms composts). Vet ací alguns exemples: de Sabor, de Tagamanent, de sa Costa, de ses Casetes, de Son Berenguer, des Cantó, Racó, etc.

3.—**Noms irònics.** Resulta difícil escatir fins a quin punt un malnom és o no és irònic; no obstant això, incloc en aquesta categoria els que més clarament estan dotats d'un caire estrictament irònic-humorístic: Capdeferro, Treufoc, Mossega-someres, etc.

Aquests noms representen més o menys el 13% del total.

4.—**Noms d'oficis, càrrecs i professions.** Com és ara els noms: Fuster, Ferrer, Teixidor, Paraire, etc. També hi figuren els noms de dignitats eclesiàstiques o civils: Canonge, Papa, Rei, Virrei, etc.

Sumen aproximadament el 10% del total.

5.—**Noms de coses.** Entenc per «cosa» tant els objectes (Gospet⁴, Doga⁵, Doia⁶) com els productes (Botifarra, Xuia) i utensilis (Claveta).

Més o manco representen un 10%.

6.—**Noms de qualitats.** Entenc per tals no solament les qualitats exteriors a una persona (Ros, Roig) o interiors (Bascós⁷, Temós⁸) sinó també les qualitats d'una cosa en general: Ferri, Redó, etc.

En aquest apartat hi figuren també els noms d'«estat físic» en general (Buit) i fins i tot els d'«estat jurídic» (Fadrí, Hereu); però no s'hi inclouen els noms de defectes físics que apareixeran citats en un altre apartat: Coix, Mec (sense barba).

Representen més o menys el 9%.

7.—**«Vària».** En aquest grup he col·locat no tan sols els noms de significat desconegut (Xalau, Xorri) sinó també els que tenen moltes accepcions (Baco⁹, Badia¹⁰).

Vénen a ésser un 7 % del total.

8.—**Noms d'animals.** Es curiós el que siquin tan escassos els noms de peixos; n'és la causa segurament el fet que Montuiri sigui un poble de l'interior de l'Illa.

Formen el 6% del total de malnoms monturenscs.

9.—**Noms de parts del cos.** Hi apareixen els noms primitius o derivats de parts del cos: Peu, Bracet.

Formen el 2% del total.

10.—**Noms de vegetals.** Tampoc falten en aquesta distribució, però són molt escassos ja que els noms de planta no solen ésser molt aptes per a la formació d'un malnom puix que no són molt «expressius». Els noms d'animals són molt més aptes (Coní, Llebre, Eriçó). En aquest apartat figuren també els noms d'arbres (des Tarongers) endemés dels de plantes; però quan es tracta d'un conjunt d'arbres aleshores els incloc entre els noms de lloc (de l'Ullastrar)

Els noms de vegetals només sumen el 2% del total.

11.—**Noms de defectes físics.** En aquesta categoria no he inclòit els noms que expressen una qualitat que no sigui defecte. Així per exemple, «Llarg» i «Curt», expressen una qualitat d'una persona però no un defecte. Altres vegades, però, no és així: «Mec» i «Xoroi» (sense orelles) sempre són defectes físics.

Tant sols formen un 1% del total.

Fins aquí els malnoms enmarcats en llurs categories; segueixen ara una sèrie d'observacions estrictament lingüístiques.

I.—NOMS DERIVATS

En certes ocasions el malnom queda dissimulat darrera un hipocorístic: «Quelet» i «Queló» són derivats de Quel (Miquel), «Bielí» de Biel, «Gorió» de Gori (Gregori), etc.

Però no sempre el derivat és un nom propi: «Soqueta» derivat de Soca, «Vollandet» i «Vollandí» derivats de Volando («Home que va de camí»), o «allot que fa encàrrecs» segons el DCVB).

Els malnoms poden dividir-se en:

1) Diminutius.

a) Acabats en et/eta: Vollandet, Gasparet.

b) Acabats en el sufix ó: Gasparó, Gorió,

Queló.

c) Acabats en el sufix í: Bielí, Botí (dim. de bota).

d) Acabats en el sufix in: Pillín.

e) Acabats en el sufix eu: Xaleu (dim. de Xal), Gorreu (dim. de Gorra segons el DCVB)

f) Acabats en el sufix illo: Juanillo.

2.—Augmentatius.

a) Acabats en el sufix ot: Cerregot (de Cerro).

b) Acabats en el sufix as/assa: Bocassa, Muntanyassa.

3.—Despectius.

a) Acabats en el sufix sco: Pallusco (de Palla).

Un altre cas molt curiós de derivació és el cas dels masculins en o, molts dels quals han estat creats a partir d'un femení en a, que després, per analogia ha passat a o en lloc del sufix de grau zero que seria la cosa més normal. Així per exemple: «Baixo» deu tractar-se d'una masculinització de Baixa en o en lloc de la forma Baix que és la normal. De vegades la força de l'analogia arriba tan lluny que hom crea un masculí en o d'un nom que només té una forma femenina: és el cas de Sandàlio, pos per cas, que es refereix al nom femení de Sandàlia. Aquest darrer cas sembla que només es produeix amb malnoms de caire més aviat còmic-irònic.

II.—NOMS COMPOSTS

Es un cas freqüent entre els malnoms que estiguin formats per diversos noms simples. Entre els de Mnotuiri he pogut recollir les següents variants.

a) Composts de Nom + Adjectiu: Capbol·lit, Capdur, Pousalat.

b) Composts de Verb + Nom comú: Mossega-someres, Treu-foc, Pofang (de «posa» «fang»).

c) Composts de Adjectiu + Nom comú: Millor-dies (de millors i Dies), Mal-herba.

d) De vegades aquests noms composts estan formats per dues onomatopeies que es repeteixen: Pop-pop, Fono-fono.

Hi ha també una altra categoria de noms composts amb la partícula «de». Se'n donen un parell de casos.

a) De + Nom de lloc: de Binicomprat, de Solanda.

b) De + na + Nom propi: de na Bertana, de na Palerma.

c) De + sa o s' + Nom comú: de sa Casa Nova, de sa Cegonya.

d) De + ses + Nom comú: de ses Rotes, de ses Roques.

e) De + Son + Nom propi: de Son Berenguer, de Son Manera.

f) Des + Nom comú: des Vinyet, des Llençols.

g) De vegades aquesta partícula va seguida per més d'un nom: de ses Tres Creus, des Rafal de Son Manera.

III.—PARAULES PROLÍFIQUES.

Algunes paraules se'ns revelen molt riques en derivats. Així per exemple la paraula Cap ha donat derivats com: Capbollit, Capdur, Caparrot, Capdeferro, tots amb una clara motivació irònica.

També de Pèl: Pelós, Pelut, Pelet, Pelat.

De Cagar: Cagacerillas, Cagarro, Escaguessat.

Es interessant observar com molts de malnoms no falten en casi cap poble de Mallorca, sense tractar-se de noms d'oficis. Així pos per cas el malnom Ros, que existeix a trenta-cinc pobles a més de Montuïri, Escolà a 28, Caragol (26), Moliner (26), Rossa (26), Fidever (26), Bonjesús (25), Bessó (24), Roig (24), Pelat (22), des Forn (21), des Rafal (21), Curt (20), Forner (20), Saig (20), Serra (20), etc. És a dir que hi ha una certa preferència per certes paraules que, o bé són oficis molt corrents o noms amb molta expressió semàntica o humorística, i això succeeix pràcticament a tots els pobles.

Pel que es refereix als malnoms més abundants dins les diferents categories donam aquesta breu relació:

Noms de qualitats: Ros, documentat a 35 pobles.

Noms d'oficis: Escolà (28).

Noms d'animals: Caragol (26).

Noms de lloc: des Forn (21).

Noms irònics: Bonjesús (25).

Noms de «coses»: Bessó (24).

Noms de persona: Serra (20).

IV.—ARCAISMES

Existeix tot un seguit de motius que alludeixen un nom comú avui desaparegut en la llengua parlada. Així per exemple: Temós, Quelet i Queló (derivats de Quel, hipocorístic de Miquel), Adelat (acusat), Celurdià (cirurgià).

V.—AREES PERIFÈRIQUES.

Crida l'atenció el nombre de paraules la

significació de les quals és desconeguda ací a Mallorca però que segueix conservant-se en altres indrets de Catalunya, València o El Rosselló: Muix (moix, moll en el Rosselló, segons el DCVB), Xibau (nom del cavall a certs pobles del Rosselló, segons Griera), Garrell (comes tortes), Xibeca (òliba).

Sovint s'esdevé que el significat és conegut a Mallorca, però té un significat molt restringit (Volando).

Es freqüent també el cas de llinatges-malnoms. Per exemple Parull, Gallura, Pieras, Lloret són cognoms plenament vigents en el Principat.

En un altre article alludirem al tema dels malnoms des del punt de vista històric-estadístic.

NOTES

1. Aquest article és un breu extracte de la meua Tesi de Llicenciatura: *Contribución al estudio de la Onomástica Mallorquina* (Barcelona 1968).

2. Pos per cas aquest segle perquè és quan es comença a escriure el malnom en els documents. Vegeu-ne les causes en el meu article de la revista LLUC en el mes de juny de 1968.

3. Cucuí: variant formal del llinatge Pocoví.

4. Diminutiu de Gospa (Guaspa). «Peça de metall, a manera de gotet, aplicada a l'extrem inferior d'un bastó, llança, beina d'espasa, etc. Segons el DCVB.

5. Cada una de les peces de fusta que formen el cos d'una bota. També pot alludir a la grassa acumulada en alguna part del cos, o també a la part espessa de la llet que apareix en la superfície. Segons el DCVB.

6. Peça de metall d'un aparell en la qual va fixat el mànec. DCVB.

7. Inquiet.

8. Inoportú, molt insistent.

9. «Caiguda violenta» (Eivissa). També pot esser: «tupada forta». Segons el DCVB.

10. Badia. Pot tenir diversos significats: 1) el que correspon al castellà *bahía*; 2) Cast. *trenza*; 3) pot esser també una al·lusió al llinatge *Badia*; 4) derivat de *Abadia*, segons el DCVB.

AVIS AL LECTOR

A l'article *La població de Montuïri durant el Regnat de Sanç I*, publicat al número del passat mes de gener, se sofrí un error en la compaginació: Després de *Bernat Causiner: 26-VIII, fol. 7* i abans de *Pere Joan* que el segueix, deu figurar-hi tota una llista de noms que anaren a parar a les pàgines 19 i 20; són els que s'inclouen a partir de *Bar-tumeu Cavaler* fins a *Francesc Joan*, que equivocadament apareixen en els anys 1319-1320 i pertanyen, de fet, a la població de l'any 1312.

rosa dels VENTS

DE MALLORCA

• Bartomeu Fiol, lloretjat amb el Premi «Joan Alcover» en els darrers Premis de la Ciutat de Palma, pel seu recull poètic **Camp Redó**, va donar un tast de la seva nova poesia en una lectura que tingué lloc el 12 de febrer a la Llibreria L'Ull de Vidre.

• La publicació **PONENT**, corresponent a Tardor/Hivern 1969-70, ha fet una nova sortida, amb col.laboracions poètiques de Guillem Colom, Miquel Dolç, Llorenç Vidal, Fèlix Cucurull, i Joana Aina Vidal Ferrer. Du dos articles importants: un estudi sobre Samuel Beckett, de Llorenç Vidal, i una evocació de Miquel Forteza, el poeta darrerament mort, per Miquel Gayà. Hi destaca també la seva interessant secció i noticiari **De Mallorca i de fora Mallorca**.

• Ha mort inesperadament, a Palma, el nostre amic Fèlix Pons i Marquès, advocat de singular relleu, intel.lectual, home ple de realitats i més ple encara de possibilitats.

Subscriptor de la nostra revista **LLUC**, el trobàvem sempre agermanat en tota causa noble, religiosa, cívica, política, social, o simplement intel.lectual. El **DIARIO DE MALLORCA** li ha dedicat un homenatge en la seva edició del dia 1 de març, amb col.laboracions de Camilo José Cela, Francesc Noguera, Gerard Maria Tomàs, Lluís Ramallo, Antoni Nicolau de Montaner, Josep Zaforteza Calvet, Xavier Garau Armet, Miquel

Coll Carreras, Gabriel Subias Feliu, Lluís Matas Valenzuela i Joan López Gayà.

D'ell ha dit l'esmentat López Gayà: «Algú, que segurament bé el coneixia, ha escrit no fa molt, que Fèlix Pons mai no va adorar el vadellet d'or, mes jo que ultra conèixer-lo l'admirava, millor hauria dit que mai no se va inclinar davant ell, senzillament perquè l'ignorava. I és que ell mai no va pensar en cercar la seva veritat, sinó la Veritat, la de tots, la que, fins en l'orde temporal de les coses devia prevaler sobre les altres veritats. I la va perseguir amb esforç continuat, fins al límit de les seves possibilitats i fins més enllà, puix que en aquest lloable intent arribà a sofrir la tribulació injusta i el desterro».

El seu funeral, a la parròquia de Sant Jaume, va ser una imponent manifestació de dol, com poques vegades se'n veuen de semblants.

• El nostre amic i col.laborador Bernat Cifre ha publicat un resum

de la seva comunicació a la ponència **La tradició clàssica en la Renaixença** del doctor Valentí Fiol, que tingué lloc en el I Simposium d'Estudis Clàssics que la Universitat de Barcelona celebrà a Ripoll. Du per títol **La tradició clàssica dins la poesia de Costa i Llobera**. En aquest treball sustenta la tesi que «dintre la **Renaixença** és sens dubte Mn. Costa i Llobera el poeta que més es regirà a les fonts estètiques del món greco-latí». Per a la valoració d'aquest «món clàssic» del nostre poeta, hi estudia els dos llibres **Lírics i Horacianes** i el poema **La deixa del geni grec**. Són particularment remarcables les seves observacions sobre les **Elegies romanes, El classicisme renaixent, La Roma martirial, Adéu a Itàlia**, etc.

Felicitem el nostre benvolgut Bernat Cifre per aquesta digna contribució a l'estudi d'un cabdal poeta mallorquí com és el nostre Mn. Costa i Llobera, el culte i la devoció del qual són sempre fonts d'estímul i encoratjament del nostre més autèntic esperit vernacle.

De València

L'Ateneu Mercantil ha organitzat un cicle de recitals de poesia de sis poetes valencians actuals. Aquest fet ens porta a pensar una mica en el llibret «Poetes universitaris valencians» que sortí l'any 1962. D'aquell estol de joves poetes, què se n'ha fet? Com digué Lluís Aracil en presentar el primer poeta, Alpera, aquell estol entenia la poesia d'una altra manera a la corrent del moment a València, i per aquesta causa En Sanchis Guarnier els ha pogut batejar amb el nom de protestataris. Però, ¿què s'ha esdevingut, d'ells, en aquests vuit anys justos? A part del cas d'En Raimon, sols «exerceix» com a poeta l'esmentat Lluís Alpera, i des dels Estats Units, on

professa Llengua i Literatura castellana i catalana, a la Universitat Washington de Saint Louis. ¿Vol dir això que el moviment s'ha estrocat, quan semblava que la poesia valenciana estava a punt de cobrar una gran importància? No gosaríem dir tant, però en veritat aquesta generació no s'ha perdut, quan ha pogut donar un poeta tan complet com N'Alpera.

Es de lamentar que d'aquests sis recitals, la meitat hagin estat en castellà: els de Francesc Brines, Maria Beneyto (encara que incloent algun poema seu català) i Gil Albors. Em correspon, doncs, ressaltar els recitals de Vicent Andrés i Estellés i de Xavier Casp, a més del de N'Alpera. Podríem fer

un esforç per a mirar d'elegir-ne el preferit, però això implica un vertader problema, perquè cada un d'ells té un caire en què destaca dels altres.

Alpera (1938) és la joventut, la fogositat, la crua veritat, la sinceritat del cor que fa mal, el testimoniatge del seu temps. Amb aquests fonaments podem esperar molt d'ell, i ho exigim també. A les **Dades per a la història civil d'un valencià** hi ha tot un fons per a veure la realitat del nostre País, que ell contempla com cal, com un testimoni entregat al seu temps.

Andrés (1924) és l'originalitat, la ironia, l'amor al poble en la seva senzillesa i el seu treball, el mal de cor també de vegades. Reforçat per la seva forma de recitar, encantà el públic. Va llegir principalment poemes inèdits, però ens hauria agradat escoltar un poc de **Donzell amarg**. Sorprenent en el seu vers, el domina i el venç, no caient en la possible facilitat del seu diari verset al periòdic on és redactor en cap.

Casp (1915) és el complet domini de la paraula i el vers, la madu-

resa, l'equilibri i l'amor. El seu vocabulari és riquíssim, el que li permet un vertader joc amb el vers, arribant a quasi-filigranes que podrien fregar la repetició, però que ell salva amb la seva mestria. Sobretot, és el poeta de **Jo, cap de casa i D'amar-te, Amor**: conscientment familiar.

Dins la vida intel·lectual valenciana destaca la publicació de la revista «Gorg» d'informació literària que, malgrat totes les previsions, va sortint fidel al seu servei d'informació, donant compte de l'esperit vertader de València que a poc a poc ha de sortir per a donar-li l'única cara que pot tenir, en la seva cultura pròpia. Aquest esforç mereix tota l'ajuda, amb la consideració que comporta. També hem de felicitar la societat coral «El Micalet» que aconsegueix de portar-nos fins a València els cantants catalans que atreuen tot et públic i que finalment podem escoltar a València de manera més o menys programada: Pi de la Serra, Isidor, Maria del Mar Bonet, Pau Riba, Els Sapastres...

El Torrer

tor segurament, davant d'aqueixa empresa, d'argonautes aixecant la nostra vela. A barca nova desitgem bon vent, i no és hora de fer alimares. Mes vull subratllar com és palesa la consciència d'aqueixes veus joves, la seva responsabilitat poètica, i el respecte, el valor que donen a cada paraula».

La revista SANT JOAN I BARRES porta el glatir espiritual d'un poble que es devetla cercant en la nit la llum d'una alba nova. Tot lluitant per recobrar la seva consciència, el Rosselló —a través del Grup Rossellonès d'Estudis Catalans— s'afanya en un moviment cultural ple d'esperances.

DE BARCELONA

Més de cinc-centes adhesions d'entitats i corporacions ha rebut l'Omnium Cultural per aconseguir l'ensenyament oficial del català a les escoles. Els diaris publiquen les llistes: orfeons, col·legis, clubs esportius, agrupacions teatrals, paròquies, seminaris, etc. I mentres, hi ha manifestacions a la Universitat; Facultats tancades, vigilància i les primeres normes disciplinàries a l'Autònoma. Tanmateix els titulars mes grossos estan dedicats als esdeveniments futbolístics o a qualche escàndol no gaire escandalós que de tant en tant la gran ciutat desvetlla. De la Nova Cançó ja no se'n parla, o almenys amb aquest nom; no és «camp». I el «camp» comença a estar passat de moda. Per sort. Però dels cantants catalans sí que se'n diuen, de coses. Els diaris se'n fan ressò, i tots contents: En Serrat torna triomfal d'Amèrica; mils de fans l'esperaven; hi havia pancartes per tots els gusts. Però tot d'una va partir cap a Madrid. Sembla que la televisió ha decidit acabar amb les parts i quarts. Allò del «la-la-la» ja està oblidat... Per altra banda en Raphael ve a cantar a Barcelona. Ha declarat que ha inclòs dues cançons d'en Raimon en el seu repertori. En Raimon diu que ningú

Del Rosselló

La revista SANT JOAN I BARRES és una publicació trimestral del Grup Rossellonès d'Estudis Catalans. La dirigeix el senyor Jordi Costa, i formen en el seu Consell de Redacció els senyors Edmond Brazès, Francesc Català, Jordi Pere Cerdà, J. M. Corredor, Josep Gouzy i Pau Roure.

En el núm. 39, aparegut pel desembre darrer, s'hi publiquen articles tan interessants com: **Per una consciència lingüística rossellonesa**, per Lluís Creixell; **El Rosselló segons Pere Verdguer**, per Xavier Fort i Bufill; i **La Renaixença catalana al Rosselló dins l'«Independent»**, per Pau Roure.

Sota el títol **Quatre plançons novells**, presentats amb uns mots de Cerdà, s'hi publiquen poemes de Gerard Bousquet, Francesc Dediés, Roger Moncharmont, i Joan Pere Sunyer. D'ells diu l'esmentat Cerdà: «Presentar d'un cop quatre poetes de vint anys em sembla un fet digne d'ésser remarcat de tots els lectors de la nostra revista. La relleva de la poesia catalana al Rosselló es compleix de manera prometedora». A aquests quatre noms, n'hi afegeix un altre, el de Miquel Mayol revelat ja anteriorment. I diu encara: «Em plauria expressar més llargament el goig que em dóna, i que sentirà el lec-

no li ha demanat permís. I això que a en Raimon el tema dels permisos li cou; no té sempre els que voldria. En Pi de la Serra sí que en tenia, de permís, però es veu que això no basta. Per cantar més de la compta a Madrid li posaren multa. Vint-i-cinc mil pessetes que no sap com les ha de pagar. La sol·lució seria que li donassin el pròxim premi Ciutat de Barcelona, com a en Sales, el novel·lista de **Incerta Glòria**; una bona novel·la, molt lloretjada, traduïda i comentada. I també se comenta l'estrena en català d'una obra protagonitzada per n'Albert Closas; i don Joan Oliver Quart serà el padrí. Perquè això del teatre és prou complicat i calen experiments i primeres figures per atreure el públic. ¿Qui posa en dubte que en Closas és una primera figura? ¿Qui posa en dubte que en Joan Oliver també ho és? D'aquesta barreja no em fem escala de valors, perquè allò que en diuen cultura, en sortiria mal parada.

Parlant de teatre cal dir més coses: El **Knach** fa quatre mesos que

es representa. La sala és petitona, però sol estar plena. La traducció de l'obra és d'En Ramon Terenci Moix, que a més de dir-se ara Terenci sense Ramon, darrerament surt molt als diaris. I fotografiat i tot, i molt «sexy», i dient que la noval·la espanyola és ell, i que li agrada l'all i la ceba, malgrat hagi de besar. Llegiu **El dia que va morir Marilyn**, us agradarà. Sembla, doncs, que el teatre en llengua catalana no està tant mort com diuen, perquè també fa quatre mesos que a la Cova del Drac fan **Varietats 2**. I ben aviat l'agrupació d'Horta durà el seu **Oratori** a Madrid i a Valladolid. I diuen que el seu director, en Montanyés, ha rebut invitació del director del Teatre Nacional de Barcelona, Sr. Loperena, per dirigir un espectacle. Començava a eser hora. Perquè això del teatre nacional ha volgut dir fins ara teatre castellà. Es clar que els mals intencionats diuen que aquest oferiment és conseqüència de les garrotades que últimament se n'ha duit el Sr. Loperena des de les revistes i la prem-

sa. I s'han fet més coses. Per exemple: una mena de revista que se'n deia «Ja hi som tots». Tots, tots no hi eren, i de faltar faltaven moltes coses, però què hi farem! L'Adrià Gual està muntant **Mort de Dama**, o aquestes són les remors. I el Cicle de Teatre per a nois i noies «Cavall Fort», segueix representant cada diumenge matí. I a Reus s'ha convocat un premi de teatre molt ben pagat, temptador: cent mil pessetes, més la publicació de l'obra, més la representació. Quan surti la llista dels que s'hi han presentat veurem —segur— que almenys els autors catalans no falten. Es clar que un premi així fa improvisar autors.

Tot plegat no se sap ben bé què és, ni quins resultats donarà. Sempre estam disposats a veure renixements, i qualsevol cosa ens pot posar optimista. Segons la lluna. Però el treball hi és, i si vénen esperances i desesperances, generalment són motivades. Diuen que el temps tot ho cura, però hi ha malalties que són cròniques.

F.P.B.

Electrofil

AISLANTS - CONDUCTORS - TERMOELECTRICITAT

Bartomeu Ferrà, 4 - Telèfon 21 42 55 - PALMA DE MALLORCA

MÓN DEL DISC • LA CANÇÓ

NOVETATS

RAIMON. Quan te'n vas i T'ho devia (Discophon-Inici S-5074). Dues cançons d'amor intimistes i personals. Es el que ha quedat després de passar per censura material suficient per a un LP. Raimon és Raimon.

MANEL. Balada a Montserrat (Manel), **Rics i pobres** (A. Desmet), **La festa major del poble** (A. Serra Oribe-Manel) i **La terra** (A. Desmet). Belter 51.976. Una mescla de Serrat-Víctor Manuel-Emili Vendrell. Cançons molt «dolces».

ADOLF CAROS. Groc i M'agrada aquest moment, quan el riu baixa silent. Edigsa C.M. 243 sg. Adolf Carós debuta amb dues peces pròpies. Podria obtenir bons resultats si seguia treballant molt. Aquest «single» està bé, com a punt de partida.

LLUIS LLACH. Irene, Despertar, Res no ha acabat i Temps i temps. Movieplay SBP 10.136. Produït per Joan Molas. Llach comença una nova etapa. Els primers resultats són realment extraordinaris. **Irene** ha aconseguit una gran popularitat i el cantant ha seguit el seu camí tal i com havia promès.

NEGRO SPIRITUALS. Que Jesús vingui amb mi, No sento el prec, Mou, Senyor!, Hi ha algú que està trucant, Dóna'ns llibertat!, Daniel se'n va sortir, Dalt del tren, No hi ha cap amagatall, Seu, germana, Com un orfe perdut, La barca d'en Miquel i La vall del riu vermell. Interpretat per Jaume Arnella, Maria Jesús Martí, amb la col·laboració de la Coral Sant Jordi i Joan Soler Amigó. Al piano Francesc Burrull i secció rítmica. Discos Als 4 Vents A4V-24L (S).

LLUIS LLACH CAP AMUNT!

La foto ens mostra un moment del recital donat per Lluís Llach en el Palau de la Música Catalana el passat 13 de desembre. El cantant, acompanyat per gran orquestra, va demostrar que està en un punt importantíssim de la seva carrera artística, tant per part d'interpretació com de composició. Cada cançó seva és un èxit. El públic, que omplia de gom a gom el local, es va identificar completament amb l'artista i amb la seva obra. Lluís Llach és un punt molt ferm enmig de tots els sotracs de la cançó catalana. (Foto: JOAN VILA).

J. M.

Un LP d'espirituals negres fet per gent jove, d'aquí i destinat, especialment, als joves. Cançons ja conegudes a través d'altres versions. Amb tot és recomenable aquest LP fet amb molta honestat.

FRANCESC PI DE LA SERRA. Sóc el millor i Sóc poeta. Discophon-Inici S-5067. Després de deixar Edigsa, Pi de la Serra va haver de deixar passar temps sense gravar. Avui, ja superat el contracte que el fermava amb l'antiga editora, surt amb un «single» polèmic. A **Sóc el millor** se'n fot dels

cantants de guitarreta que comencen a cantar i, alhora, es mofa dels aprofitats del català-castellà. Amb **Sóc poeta** uneix una bona lletra i un acompanyament, només de guitarra, molt encertat.

MAQUINA. Terres de perfecció (J. Batiste-E. Herrera) i **Anem a pendre cervesa** (E. Herrera). Als 4 Vents- Diàbolo DB 1S. Format amb elements d'«Els Tres Tambors» i del «Grup de Folk», Màquina és un conjunt de música experimental. Underground, o el que vulgueu, el disc és interessant.

JOAN MANUEL SERRAT. **Mare Lola, Bon dia i Temps de pluja.** Edigsa C.M. 250 EP. Serrat segueix dins la línia d'allò més melosamelodramàtica. **Mare Lola** n'és un exemple. Però potser això és un alicient per a molta gent, ja que **Mare Lola** s'ha enfilat als «Hits». Mes, és ben evident que la seva estada per Amèrica fa que per aquí la seva popularitat minvi un poc.

MARIA DEL MAR BONET. **Si vens prest i Jo em donaria a qui em volgués.** Concèntric 45714-A. Arranjaments de Toti, Jordi Sabatés i Romà Escales. Un «single» molt bo i una experiència molt interessant per a Maria del Mar. Però, actualment més que mai, necessita un LP per a demostrar totes les seves possibilitats.

LLUIS LLACH. **Tot sovint... escolto històries que em parlen d'esclaus i Respon-me.** Movieplay SN-20.294. Produït per Joan Molas. Arranjaments i direcció musical Zack Laurence. Gravat a PYE (Londres). Després de la gran confirmació de Llach al Palau surten aquestes dues cançons i ja prepara un LP i un «single» que, a hores d'ara, ja deu tenir enregistrats. Dues cançons que molt bé podrien figurar a la cara A. Una nova passa per a Lluís i una pujada més.

DOS més UN. **Jocs d'infants i Cançó de fugida.** Discophon DDC S-806. El seu primer disc ja era molt prometedor, però aquest supera de molt a lo que s'esperava d'ells. Aquí hi ha una evolució remarcadíssima i una incorporació de noves troballes de lo més interessant. Molt bé per als Dos més Un i a esperar un LP que, és de suposar, no es torbarà massa.

DIOPTRIA. PAU RIBA ACOMPANYAT PER OM. **Kithou, Rosa d'abril, Noia de porcellana, Ars eròtica, Ja s'ha mort la besàvia, Helena desenganya't, Mareta bufona i Vostè.** Concèntric 5713-SUL (S). Un àlbum desconcertant preparat per a dos LP. De moment es presenta amb el primer que du les cançons ressenyades. Pau Riba, millor que mai, ha escrit unes cançons que, amb uns arranjaments encertats, es situen a un lloc molt estimable de la producció «pop» i dels discos que rutlen per aquí. Lo millor és posar el disc i a passar-ho bé. Els altres, els que no l'escoltin, s'ho perden.

LA TRINCA. **Marieta, Pepeta, Aquesta terra és la nostra terra, Angèlica, Tocatta i fuig com puguís I (El tren pinxo de Banyoles, Peret, Peret, Barbabum, El ball de Sant Ferriol), Tots som «pops», Tots conills, Cucut, Llavís de mel i Tocatta i fuig com puguís II (El tramvia de Mataró, Baixant de la font del gat, L'airet de la matinalda, Ay, niña salerosa, No em trepitgis, Se'n va la trinca).** Edigsa G.D. 251 LP (S). Han estat suficients dos discos «single» per a situar «La Trinca» en un primer pla de popularitat i venda de discos. Així ja han tret un LP amb cançons de diverses procedències, adaptades per Jaume Picas, «La Trinca» i J. Titus. El disc és per escoltar i divertir-se. Això està ben suficientment aconseguit, de la primera a la darrera estria.

TETE MONTOLIU. **Marta, Una guitarra, Cançó de matinada, Me'n vaig a peu, Paraules d'amor, Saps, Manuel, Qui em diria on van, El testament d'Amèlia, Cançó de lladre, La dama d'Aragó i El cant dels ocells.** Discophon S.C.2050. Temes de Serrat, Guillermina Motta i Tradicions posats de bell nou en circulació gràcies a la màgia de Tete Montoliu. LP que s'escolta amb molta facilitat.

LA PELL DE BRAU. Narcís Bonet. Sobre poemes de l'obra de Salvador Espriu. Edigsa C.M. 239 MS. Aquesta obra, escrita per a conjunt instrumental i recitador, és una selecció de 15 poemes, dels 54 que consta l'obra del mateix títol de Salvador Espriu. Molt bé la part instrumental a càrrec de Quintet de Vent Solistes de l'Orquestra Ciutat de Barcelona, direcció de Narcís Bonet. Potser hauria estat molt més escaient el recitat en la veu d'Espriu o en la d'algun professional, enlloc de la de Narcís Bonet.

MINIATURA. El primer disc dels conqueridors de Venus, el planeta calent. Brado «El Cachas» interpreta **Miniatures, Sisa canta, El trist i desconsolat enterrament de la meva esposa, Albert Batiste canta Noia i Pau Riba canta Al matí just a trenc d'alba.** Concèntric 6085-UC. Una mostra underground d'aquí. Interessant, original i moltes coses més... En aquest disc hi trobareu, completament gratis i sense cap compromís, 3 magnífics jocs de retallables que us ajudaran a passar una agradable estona mentre escoltau les fenomenals cançons de Sisa, Cachas, Pau Riba i Albert Batiste. Els 4 conqueridors de Venus! Reproducció del modul venucià! amb la bandera! I una capsca per confits!

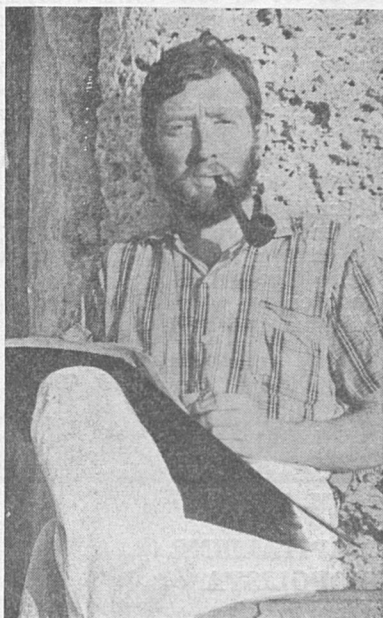
J. M.

ALACIUTAT DES LLIBRES

**Francesc de P. Barceló
i Fortuny:**

HORIZTONS DE PEDRA

**Col·lecció La Sínia, 10
Ed. Daedalus. Mallorca, 1969.**

Llorejat amb el Premi «Ciutat de Manacor 1969», **Horitzons de pedra** és el primer recull líric d'un també primerenc poeta fortament vinculat a la nostra revista. Aquesta proximitat afectiva i cordial condicionarà, certament, el to del nostre comentari; així i tot, voldríem intentar dir-ne qualque cosa orientadora.

Horitzons de pedra és, com el seu mateix autor, un fet poètic plenament inserit en el temps i la circumstància que els han donat lloc. Les terboleses, les agrors, el malson, la feixuguesa, en fi, que inquieten i esperonen els anhels d'una joventut que malda per trobar el seu bocí en un món on sembla que totes les portes se li barrin, i on les albes en lloc de florir en roses se tornen, en efecte, horitzons de pedra, surten en aquest llibre a flor de pell, com una denúncia, com un testimoni, fins com un clam o com una veu del qui no vol predicar en el desert.

L'amargor ha fet tornar agra la veu del poeta, d'aquests poetes joves que en el subconscient semblen arrosegar

un pes de desenganys i defalliments. És quan, a través de les negrors i els niguls, el sol deixa lliscar una llenca de llum, que allavors descobrim l'autenticitat d'aquesta veu, i sabem que l'anima un poeta abrinat i fecund:

**Tots els ulls eren bells
en aquella hora de la tarda.
Demà potser es destvellessin
i veurien que el paradís feia anys
estava submergit
Déu sap a quina raconada.**

De belleses líriques, de glopades de llum entre tenebres, de gemecs de violí entre udols i vent que brama, sortosament n'hi trobareu un broll com en floridera, al llarg d'aquests fulls, magníficament estampats i presentats.

Voldríem que Francesc de Paula Barceló i Fortuny, el nostre juvenísim amic i col·laborador de LLUC, trobàs esca nova, cada any sempre més, per encendre aquest foc que anima i crepita en el seu interior.

M. G.

André Gluckmann:

EL DISCURSO DE LA GUERRA

**Colección Argumentos, 8
Ed. Anagrama. Barcelona, 1969.**

Tot de consideracions i estudis força documentats, escrits amb ulls realistes de qui ha vist i contemplat, de qui coneix els fenòmens sociològics i antropològics, de qui ha cultivat la política i sap la marxa dels pobles —a través de pensadors i homes d'acció com Clausewitz, Hegel, Napoleó, Mao Tse Tung, Althusser— forneixen la bastimenta d'aquest llibre que ens endinsa en la reflexió i en la visió dels problemes sobre els quals dansa la Història en un risc sempre creixent, i on se troben compromesos la sort dels pobles i el destí de la Humanitat.

Le discours de la Guerre es publica en primera edició a París el 1968. Un any després es publica a Espanya en versió castellana de M. Martí Pol.

M. G.

Joan Pelegrí i Partegàs:

COMBAT PER LA FE

Barcelona, 1969.

Joan Pelegrí i Partegàs, metge, és ara un d'aquests homes —ni tants, ni tan pocs!— desvetllats per la inquietud religiosa, que somnien, treballen i pateixen davant tot allò que el món és i amb tot allò altre que voldrien que el món fos.

Maurici Surrahima —un nom que tots coneixem tan ple de prestigi intel·lectual i cristià—, ha escrit a la **Presentació** d'aquest llibre: «No em pot sorprendre que l'entristeixin (a Joan Pelegrí) la lletgesa, la brutícia, la injustícia i el dolor que corren pel món. No em pot sorprendre que alci els ulls a Déu i pregunti —per què?—. No em pot sobtar que pensi en allò que hauríem de fer —i en allò que pel damunt del que fa ell mateix, hauria de fer— per netejar el món de tantes tenebres que l'emboiren i que fan trist i dolorós allò que podia ésser tan bell. Ni que, en unes certes pàgines, posi davant de Déu el propi descoratjament. Encara menys em pot sobtar que la Fe i la Caritat l'inclinin, de cara a aquest món mateix, a l'Esperança».

Combat per la fe, un llibre de més d'un centenar de pàgines, és un d'aquests testimonis —no massa abundants al nostre País— de com un laic pot sentir-se compromès i cridat a laborar en la cosa religiosa, on el veim de bracet amb l'oportuna cita de l'Evangeli, del Concili, i de les encícliques, discursos i documents pontificis.

M. G.

Antonio Pereira:

CANCIONERO DE SAGRES

**«Arbolé», Colección de Poesía, 7
Ed. Oriens. Madrid, 1969.**

Antonio Pereira és un nom que destaca, en la poesia castellana d'avui, per la seva dignitat i contenció.

Nascut a Villafranca del Bierzo (prov. de León) en 1923, té publicats, abans d'aquest, dos altres llibres de poesia —**El regreso** (1964) i **Del monte y los caminos** (1966)— i dos

de narrativa: **Una ventana a la carretera** (1967) —premi Leopoldo Alas— i **Un sitio para Soledad** (1969). Escriu a periòdics i revistes, i ha donat conferències i lectures de poemes.

En aquest tercer llibre de poesia, **Cançoner de Sagres**, Antonio Pereira es sent atret per uns homes, uns temes i unes coses de la veïna terra de Portugal; una temàtica altrament tan apassionant per a qualsevol espanyol atent: recordem a Catalunya el cas del nostre Joan Maragall.

Antonio Pereira en les seves cançons, dites amb tendresa, banyades de fresca inspiració, hi vessa sobriament la paraula, maneja mestrívolament el vers, i hi sentiu arreu com us frega una ala invisible de l'àngel de la poesia.

M. G.

Jaume Farriol:**EL CLAR PAÍS****Biblioteca Selecta, 423****Ed. Selecta. Barcelona, 1969.**

Aquest llibre de Jaume Farriol duu un subtítol molt aclaridor: **la vida actual a les comarques catalanes**.

En unes pàgines denses d'observació, d'estil suggerent, J. F. fa un contrapès lúcida, equilibradíssim, enfront de la gran ciutat que potser viu d'esquena i ignora el batallar de cada dia d'aquestes altres petites ciutats —que al capdavant nodreixen aquella—, amb els seus problemes, amb els seus afanys culturals, amb les seves revistes o periòdics que malden per surar. «**El clar país** és —ha dit Manuel Pont i Bosch— la valorització d'unes comunitats que es desenvolupen amb penes i treballs, però amb exemplar fidelitat, i que, per sí mateixes, es constitueixen en puntals d'aquest país —tan clar— tan nostre!».

Un llibre que mereix ésser llegit amb devoció i consideració.

M. G.

Tomàs Roig i Llop:**LA REPRESÀLIA****Barcelona, 1968.**

Tomàs Roig i Llop és un autor de molts de llibres en els quals ha provat l'art de la narrativa —el conte, la novel·la breu, prosa en general—, el teatre, i també el petit assaig en una multitud de pròlegs a llibres d'altres escriptors. Nascut a Barcelona en 1902, tota la seva vida ha estat, podríem dir, un servei a la cultura del

seu país, que ha exercit des de tots els angles que se li han fet avinents.

En aquest llibre **La represàlia** hi aplega un bon nombre de petites narracions i apunts personals, escrits tots ells en una prosa planera, elegant, que es fa llegir. Pàgines com les que dedica a Riells de Montseny —on els andalusos amb la quitxalla «prenen el sol mentre comencen a renejar en català», i sobre tot les aplegades sota l'epígraf **Enyorament de Girona**, donen al volumet la frescor de coses viscudes, un efluvi pairal ple d'encís i gentilesa.

M. G.

Claude Lévi-Strauss:**TRISTOS TRÒPICS****Col·lecció Textos, 4****Ed. Anagrama. Barcelona, 1969.**

Claude Lévi-Strauss, filòsof i etnòleg, un dels pensadors més importants d'avui, descriu en aquest llibre, en un to intel·lectual i humà alhora, les seves experiències i el seu contacte fecund amb les societats primitives d'Amèrica del Sud i d'Àsia. «Odio els viatges i els exploradors —diu—. I vet ací que em dispo a contar les meves expedicions». «En la professió d'etnòleg —afegeix més avall— no hi ha lloc per a l'aventura; n'és, només, una servitud, pesa sobre el treball eficaç amb el pes de les setmanes o els mesos perduts fent camí... Difícilment trobaríem un llibre d'experiència humana, de rodamón ben qualificat, escrit amb tanta saviesa i tanta observació com aquest volum de Claude Lévi-Strauss, de gairebé 440 pàgines, traduït amb tota cura i amb fina perspicàcia pel nostre admirat poeta Miquel Martí Pol.

M. G.

Stendhal:**EL ROIG I EL NEGRE****Biblioteca A tot vent, 146****Ed. Proa. Barcelona, 1970.**

Stendhal, pseudònim literari de Henri Beyle, nat a Grenoble el 1783 i mort a París el 1842, ofereix una vida apassionant i plena de contrastos, passada entre la guerra —Napoleó l'enlluernava—, l'administració pública, els viatges, la diplomàcia, i les lletres. Autor de la conegudíssima novel·la **La Chartreuse de Parma**, aquesta altra —**Le Rouge et le Noir**—, traduïda sota el títol **El Roig i el**

Negre per Just Cabot, és també una de les seves obres més importants, elogiada per Saint-Beuve i per Taine, i fins considerada per Goethe com la millor de Stendhal.

Si Stendhal no fou literàriament prou valorat en vida, no mancà qui ben aviat, després de mort, començàs a reconèixer els seus mèrits, fins a ésser considerat com un clàssic, «però d'aquells clàssics —observa Cabot— que es llegeixen, com ho prova el nombre d'edicions corrents —no parlem ja de les de bibliòfil— que se succeeixen, sense esmentar les traduccions».

«Alhora que una novel·la psicològica —diu el mateix Cabot—, **El Roig i el Negre** és una novel·la representativa de tot un estat moral i social. A pesar de la parcialitat que li fa veure sempre els homes com uns hipòcrites o com uns locals, de la deformació de la història per despistar els seus contemporanis, aquesta novel·la és un document sobre l'estat d'esperit d'una part del món de la restauració borbònica».

Publicada aquesta versió de Just Cabot en primera edició l'any 1930, ara en 1970 la mateixa «Biblioteca A tot vent» que l'acollí, la reedita de bell nou en dos volums, amb l'acurada pulcritud tipogràfica de costum.

M. G.

Paul A. Baran**i Paul M. Sweezy:****EL CAPITALISME MONOPOLISTA****Col·lecció Textos, 3****Ed. Anagrama. Barcelona, 1969.**

Paul A. Baran i Paul M. Sweezy són dos economistes —el primer morí no fa gaire— que figuren entre els més importants d'aquest segle. Tots dos conjuntament elaboraren aquest llibre: «les idees i les estructures de l'obra —diu Sweezy en un Prefaci— en un intercanvi constant, que començà molt de temps abans de redactar-ne la primera ratlla. Tot el que un de nosaltres escrivia, l'altre ho examinava amb atenció, tornava a ser escrit i tornava a ser examinat». Així, durant deu anys de gestació lenta, de meditació fecunda i d'estudi meticulós, els dos savis han fixat llur atenció en l'estructura econòmica i social americana, analitzant-ne les conseqüències, els perills i la irracionalitat, i aportant llurs idees i solucions.

Un volum de més de 400 pàgines, nítidament imprès, traduït per Ricard Torrents, amb revisió tècnica de Martí Capdevila.

M. G.

Artà, un poble de glosadors

NOTA D'ADVERTÈNCIA. — He escrit aquest article sense pretensions. Redactat pensant en so nostro poble, he emprat es llenguatge senzill i pla que usa aquest mateix poble. També ho són, senzilles i planeres, ses gloses que se citen. Aquí sí que n'hi ha poca de literatura. Gens ni mica. Feta aquesta advertència, endavant ses atxes!

A. C.

“S'Argument” de sa Festa de Sant Antoni Abat, a Artà

per Mn. Andreu CASELLAS

De totes ses festes típic-religioses que se conserven a Mallorca, crec que se'n du sa pauma sa de Sant Antoni Abat, «de Gener», o «de Viana» —amb tots aquests noms és coneguda—; festa que se celebra dia 17 de gener. I d'entre totes ses viles de Mallorca, sa d'Artà. Al manco, a sa d'Artà, hi ha una cosa que la fa única entre totes ses de Mallorca, i potser entre totes ses del món. És lo que a Artà mateix diuen *S'Argument*, del qual voldria dir qualque cosa en aquest article.

S'Argument és una llarga teringa de cançons de sis versos octosíl.labs i heptasíl.labs, concordant es primer amb so quart i amb so cinquè, i es segon amb so tercer i amb so sisè; en les quals cançons se contenen es fets principals, sien de sa classe que sien, mentre no vagin contra es Dogma o sa Moral, ocorreguts en es poble i es seu terme municipal durant s'any darrerament passat.

Vet aquí uns botons de mostra, espigolats, per aquí i per allà, entre es distints *Arguments* que he pogut haver. Se n'han publicat pocs, i casi tots d'una trentena d'anys ençà, llevat d'un que en vaig veure, de devers l'any 1906.

En aquests *Arguments* se comença sempre implorant s'ajuda de Déu i demanant permís, per poder-lo cantar, an es batle i an es rector:

*Amb s'ajuda del Senyor,
qui de tot el món és Pare,
som emprès una escarada
que no té gens de valor,
per donar explicació
d'aquesta anyada passada.*

*Lo primer, vaig a cercar
permís de s'autoritat.
Senyor batle, la bondat
tengui, si vol, d'escoltar,
i vostè em corretgirà
si en res jo he faltat.*

*Després d'es batle major,
com ès hora de fer via,
me'n vaig a sa rectoria
a veure el senyor rector,
per si té què dir o no
que cantem sa poesia.*

Vénen llavors es fets ocorreguts, començant p'és meteorològics.

*Es dia que s'any va entrar,
que ès es primer de gener,
una ventada va fer
que tots ets sembrats cremà,
i de neu a lo endemà
sa terra mos cobrigué.*

*Molt de temps va estar ploguent
i ets sembrats va anegar,
no hi havia comellar
que no paresqués torrent.
Després se tirà de vent
i ets arbres va espenyar.*

Immediatament se passa revista an ets arbres, dient de quina classe foren es qui varen fruitar i es qui no, i si va ser molta o poca sa coïta.

*No dic mal d'es figural,
que, després, se compongué,
d'agostenques¹ n'hi hagué,
com recordau cada qual;
i foren, en general,
«verges»² perquè no plogué.*

*No foren d'apreciar
tampoc ets aubercoquers,
se'n tregueren pocs dobbers
perquè no varen fruitar.
Lo que més compte donà
varen esser es garrovers.*

També se dóna relació de ses pastures, i, en referir-se a ses coïtes, s'hi parla d'es preu d'es gra, d'es fruit d'ets arbres o d'es bestiar.

*De s'ordi i d'es favar
moltets n'estigueren bé,
però qualcun n'hi hagué
que s'aigo els hi anegà,
perquè, vos deu recordar,
s'any va esser molt ploguer.*

*Mai haviem vist pagar
es porc gras an aquest preu,
i s'ordi en passar de deu
tothom ja el trobava car,
i avui, si en voleu comprar,
a quinze, i això no treu.*

*Antany ses tomatiugeres
varen tenir molt de mal.
Mig esplet, en general,
prebers i auberginieres.
Es moneis i patateres
capitaren per igual.*

Feta aquesta relació meteorològica, agrícola i comercial de ses coses que interessien —i tan al viu!— an es poble, se crida s'atenció sobre ets

accidents i desgràcies que hi hagué a la vila i en es terme.

*Quatre braços romputs sé
que hi hagué aquest any passat,
i un nin que morí anegat
a dins un clot de femer,
i es cabrer d'Es Verger
que va morir d'un esclat.*

*Hi hagué un atropell
que també vull publicar:
un cotxe un homo engrunà
devers Es Coll de Morell.
Per poc hi deixà sa pell:
el varen sacramentar.*

I surten a rotlo ses millores públiques que se feren:

*An es batle principal
ses gràcies hem de donar:
dos cornalons féu llevar
de sa plaça, i no ès igual;
s'ha decantat molt es mal
per beneïr es bestiar⁴.*

I ses festes que se feren:

*Es frares mos varen fer
Sa Festa⁵ ben acabada:
Sa Carroça il·luminada,
i Sa Capella també;
Es Cavallets p'es carrer;
tota sa gent, encantada.*

I ses persones més o manco importants:

*Una persona de bé,
de respecte i d'honor
que ès el senyor rector,
dia vuit de juny vengué.
Arcs en es primer carrer
se feren per rebre-ló.*

Uns detalls que no hi poden faltar tampoc són es número de morts, de matrimonis, de naixements, i s'augment de sa població:

*Cent i nou de naixement
hi hagué, antany, a Artà;
noranta-nou morts. És clar,
doncs, que de deu fou s'augment.
Qui prengueren estament,
trenta-nou en vaig comptar.*

Quan S'Argument arriba an es final, hi són declarats es noms de s'autor i es d'es quatre homes qui el canten:

*S'Argument féu un Mateu,
nadiu i vesí d'Artà.
D'es cantadors, un n'hi ha
qui també fa es nou seu,
un Pere i un Tomeu,
i s'altre, Sebastià.*

A sa darrera cançó s'hi sol demanar s'ajuda de Sant Antoni contra el dimoni.

*D'es fets d'antany dins Artà
hem volgut dar testimoni.
Diguem ara a Sant Antoni:
no mos volguen mai deixar
per poder noltros cantar
victòria contra el dimoni.*

Acabat *S'Argument*, avui, se canten unes quantes cançons dedicades a ses al.lotes. S'hi parla de modes. No record que s'hi cantassen en altre temps. Ara s'hi canten com un acabaió que no té gaire o res que veure amb *S'Argument*, i fins i tot me pareix que hi ploren devora ell.

En temps meu s'autor de *S'Argument* solia esser un homo sense lletres, foraviler per lo regular. De vegades hi havia dos *Arguments* —o, qualque any, tres— fets per distins autors. Potser avui en dia qualcun d'ets autors sia un poc més lletraferit. Aquests homos anaven prenguent nota de memòria, durant l'any, de tot lo que passava a Artà, i damunt això cada qual componia es seu *Argument*. Avui, es lletraferits deuen tenir, supòs, sa seva llibreta de notes, i es qui no ho són deuen fer com en en aquell temps.

Una vegada compost, cada autor escollia —parl d'es temps meu; avui fa anys que no hi he estat— quatre homos, fadrins per lo regular, que tampoc no sabien lletra, o, si en sabien, era molt poca; els quals anaven cada vespre durant un mes aproximadament, a casa de s'autor per aprendre'l de memòria. Alguns dies abans de sa festa, anaven a cantar-lo a ca's batle i a ca's rector, per si hi trobaven res què dir.

Es dia de Sant Antoni es cantadors de *S'Argument* —o d'*Ets Arguments*— van a sa cavalcada. Aquesta cavalcada mereix un article apart. Si tenc humor, un dia l'escriuré. Formen grups de quatre, tants de grups com *Arguments*, cantant amb una tonada típica només pròpia d'Artà i de sa temporada de Sant Antoni, cada qual es seu *Argument*. Es temps que jo record, vestien camisola —com un mariollo— amb un mocador de seda p'es coll que formava triangle a s'esquena i amb ses dues puntes de davant passades dins un anell d'or. Em sembla que aquesta camisola era també típica d'Artà, o, tot lo més, d'es pobles d'aquella raconada. Cada un cavalcava damunt una mula, no aixencat, sinó amb ses dues comes tirades a un costat. Cada mula duia beaces i una pell de xot ben garrida, amb totes ses guarnicions noves per estrenar. Avui, em diuen, van dins un carro adornat de pins.

Acabada sa cavalcada, es grups —si eren més d'un— se posaven repartits enmig de sa plaça, i allà, sense moure-se, cantava cada qual es seu *Argument*. Tot es poble escoltava. Si només hi

havia un grup, se posava allà on venia més bé. Després, durant la resta des dia de Sant Antoni, sa nit d'es dissabtes i festes i tots es diumenges i festes que venien, fins prop d'es Darrers Dies, anaven per ses cases particulars que los convidaven, a cantar *S'Argument*, o *Ets Arguments*.

Se feia amb aquest «ceremonial»: asseguts en quatre cadires, formant un quadrilàter, mirant-se de cara, de dos en dos, amb sos colzos damunt es genois, sostenguent una galta en cada mà, uis baixos i sense presses, anaven cantant *S'Argument*. En acabar de cantar deien: «Que per molts d'anys, i perdonau de s'enfado!». Immediatament eren obsequiats amb coques típiques de Sant Antoni, amb un glop d'anissat o d'aigo-ardent, i una grapadeta, no molt grossa, de dobbers.

¿Quin ès s'origen de *S'Argument* de Sant Antoni Abat dins Artà? No crec que ningú el sàpiga amb certesa. Molta gent véia no me n'ha donat cap resposta satisfactòria. El P. Rafel Ginard Bauçà, franciscà, qui en sap una estona llarga d'aquestes coses, és de parer que se tracta d'una reminiscència d'ets antics trobadors o joglars. Aquells, diu el mateix P. Ginard, componien ses trobes, poemes o codolades, i aquests acudien an es palaus d'es reis i grans senyors per cantar-les. Una cosa semblant deu passar amb *S'Argument*. Es compositors, coneguts amb so nom de «glosadors», després de compondre es versos, los confien an es «cantadors» perquè los cantin a ses cases particulars.

Deu ser així? Lo important és que una costum tan garrida no es deixi perdre mai. Déu ho faci! Posem-hi noltros sa nostra part. Artà sempre ha estat un poble de glosadors. A veure, idò, si sa vena no s'estronca i pot seguir sortint a rotlo amb *S'Argument* de Sant Antoni.

NOTES

1. Així s'anomenen a Artà —com a molts d'altres pobles de Mallorca— ses figues que maduren entre mitjan agost i principis d'octubre.

2. A Artà se diuen figues «verges» aquelles que s'assequen an es sol. Aquelles que, degut an es mal temps, s'han de posar an es forn per secar-se, se diuen «forneres».

3. Possessió situada a sa part muntanyenca d'es N.E. d'es terme municipal d'Artà.

4. Sa festa de Sant Antoni de Pàdua, titular d'es Convent de Frares Franciscans.

5. S'entrada d'es rector don Gabriel Muntaner.

SEGUROS QUE PRACTICA

VIDA, ROBO, GANADO,
INCENDIOS, CRISTALES,
COSECHAS, PEDRISCO,
INDIVIDUAL, ENFERMEDAD,
TRANSPORTES
(Aéreos, marítimos y terrestres),
CINEMATOGRAFIA,
RESPONSABILIDAD CIVIL,
PERDIDA DE BENEFICIOS Y
COMBINADO DE INCENDIO
Y ROBO

Sucursales, Delegaciones o Agencias
en todas las poblaciones de España

Dirección General: Vía Roma, 45

Teléfono 212803 (seis líneas)

PALMA DE MALLORCA

SERRA D'OR

Una
Revista
per
a tots

oriflama

oriflamm

orifl

ori

revista de la joventut

Butlletí de subscripció a

oriflama

Espronceda, 214
BARCELONA-5

En

Les Publicacions de l'Abadia de Montserrat us ofereixen

DOCUMENTS D'ESGLÉSIA

QUADERNS QUINZENALS
PER A PENSAR I SENTIR
AMB L'ESGLÉSIA
DEL POSTCONCILI

Per primera vegada, tota la documentació d'interés eclesial és publicada en la nostra llengua d'una manera sistemàtica i periòdica.

DOCUMENTS D'ESGLÉSIA us farà arribar amb tota seguretat i garantia les encíclics, missatges, discursos, allocucions i homilies del Papa, les instruccions dels Organismes postconciliars, els decrets de les Congregacions romanes, i, encara, una selecció d'altres textos interessants, oficials o oficiosos, tals com pastorals de bisbes, comunicats de les conferències episcopals, conclusions de congressos, declaracions d'altres jerarquies eclesiàstiques, articles de teòlegs eminents, etc.

32 p. de text útil, 17 x 24 cm.

Subscripció anual (22 números): 275 ptes.

Subscripció semestral: 150 ptes.

(estranger: 325 i 200)

Els subscriptors rebran sense cap recàrrec els números extraordinaris.

Adreçau les vostres subscripcions a

DOCUMENTS D'ESGLÉSIA - MONTSERRAT (Barcelona)

UNA REVISTA PER A SACERDOTS I LAICS

QUE NOMÉS TENEN TEMPS DE LLEGIR-NE UNA